

STANNA TILL

Ett gestaltungsförslag för Bergas stadsdelsnod
med fokus på en ökad trygghet och säkerhet

Jana Rafea

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Uppsala 2022

Stanna till. Ett gestaltungsförslag för Bergas stadsdelsnod med fokus på en ökad trygghet och säkerhet

Stop by. A design proposal for Berga's district node with a focus on increased safety and security

Jana Rafea

Handledare: Helena Nordh, SLU, Institutionen för stad och land
Examinator: Vera Vicenzotti, SLU, Institutionen för stad och land
Bitr. examinator: Sara Westerdahl, SLU, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Kurskod: EX0860
Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: Perspektivbild som visar torget i gestaltungsarbetet © 2022 Jana Rafea
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Originalformat: Liggande A3 för hela arbetet
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: landskapsarkitektur, trygghet, säkerhet, brottsförebyggande arbete, gestaltning.

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landskapsarkitektur

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

FÖRORD

Idén till detta arbete föddes ur mitt intresse för social hållbarhet där människan och dess trivsel är i fokus. Under landskapsarkitektutbildningens gång har jag reflekterat över trygghet i det offentliga rummet och vad som får människor att välja att besöka vissa platser under olika tider och årstider samt välja bort andra. Jag vill kunna utnyttja min yrkesroll i framtiden och bidra till att skapa trygga utemiljöer där rädslan och den faktiska risken att utsättas för brott hos människor minskar. Det här exarbetet har givit mig en stark bas att bygga vidare på inom det valda ämnet. Vägen till slutet har inte varit lätt. Arbetet har krävt äkta engagemang, självdisciplin, uthållighet och motivation. Jag vill tacka min familj som stöttade mig när motivationen avstannade och min handledare Helena Nordh som uppmuntrade mig vidare i varje steg med konstruktiv och pedagogisk återkoppling.

SAMMANDRAG

I Sverige finns många våldsutsatta stadsdelar där kriminaliteten är hög och de boende upplever otrygghet i en betydande utbredning till följd av detta. Befintlig forskning visar att kriminaliteten på en plats kan minskas genom landskapsarkitektur och utformningen av det offentliga rummet, och därmed öka tryggheten.

Syftet med detta arbete är undersöka hur säkerhet och trygghet kan stärkas på en plats samt applicera denna kunskap på ett våldsutsatt område vilket resulterar i ett gestaltningsförslag för det valda området. Val av område har fallit på Berga vilken är en stadsdel i södra Linköping som utmanas av socioekonomisk och brottslig problematik. Linköpings kommun planerar att bygga om Bergas stadsdelsnod för att bland annat stärka tryggheten och säkerheten på platsen. Kommunens vision och arbetsområde följs i detta arbete.

Frågeställningarna lyder som följande:

- Vilka gestaltningsprinciper som bidrar till en ökad trygghet och säkerhet i det offentliga rummet finns det?
- Hur kan Bergas stadsdelsnod gestaltas med fokus på en stärkt trygghet och säkerhet på platsen?

För att besvara frågeställningarna har olika metoder använts. Inledningsvis har en genomgång av forskning och litteratur inom ämnet trygghet och säkerhet i det offentliga rummet genomförts för att få en bild av kunskapsläget samt hitta gestaltningsprinciperna för Bergas stadsdelsnod. Därefter har en fallstudie genomförts bestående av dokumentstudie, intervjuer med polisen och representanter från kommunen samt platsbesök. Vidare har gestaltning utförts med hjälp av en inventering, analys, program och de funna gestaltningsprinciperna.

Resultatet består av två delar där den första är gestaltningsprinciper som skulle kunna användas vid planeringen eller gestaltningen av ett område med liknande skala, för en stärkt säkerhet och trygghet. Litteraturen som är basen för gestaltningsprinciperna har betonat vikten av konceptet ”ögon på gatan” vilket innebär att öka den sociala övervakningen på en plats för att minska möjligheten att gärningspersoner vågar att begå brott. Detta sker bland annat med hjälp av att blanda olika funktioner såsom bostäder och handel och att skapa en attraktiv utemiljö för att öka människoflödena till den platsen under olika tider på dygnet. Den andra delen av resultatet är ett gestaltningsförslag utförd utgående från de funna gestaltningsprinciperna, som visar Bergas stadsdelsnod i sin helhet samt fem utsnitt på viktiga delar i området.

I diskussionen lyfts olika frågor upp. Till exempel en reflektion över hur det är att arbeta med fokus på endast en aspekt, som är trygghet och säkerhet i det här fallet, jämfört med att arbeta med riktiga projekt såsom kommunens arbete med Berga. Att ta in andra aspekter i planeringen och utformningen av ett område kan påverka resultatet. En annan fråga som diskuteras är om förslaget är tillämpbart och vilka möjliga konsekvenser som kan uppstå vid genomförandet. Till exempel kan det nya stråket användas på ett annat sätt än planerat och få negativa konsekvenser på Berga. De nya verksamheterna och bostäderna som byggs kan bli för dyra för Berga, som redan utmanas av socioekonomiska problem och intern segregation. Stråket skulle kunna betraktas som avsedd för Bergaborna med hög socioekonomisk status och att de med låg socioekonomisk status känner sig exkluderade.

SUMMARY

In Sweden, there are many districts exposed to violence where crime rate is high and the residents experience insecurity in a significant prevalence. The researcher in urban security Ceccato (2019) asserts that crime can be affected by the design of the public space. Urban planning cannot affect individuals' criminal intentions and tendencies or solve the problems in an insecure and unsafe city (Chiodi 2016). Urban planning can, however, have a major impact on the possibility of committing crime and prevent these possibilities (ibid.). The purpose of this work is to investigate how safety and security can be strengthened in a public place and apply this knowledge to a violented area, which results in a design proposal for the selected area. The chosen area for this work is Berga, which is a district in southern Linköping that is challenged by socio-economic and criminal difficulties (Linköpings kommun 2021b).

In Berga, a district in Linköping, Sweden (figur II), there are a number of different crimes such as bicycle theft, vandalism, drug sales and fatal shootings (Linköpings kommun 2022). These crimes mostly take place in the center of Berga (Kommunpolisen 2022). In a safety survey conducted by the police authority in Linköping (Polismyndigheten 2020), Berga residents had to answer a questionnaire regarding how they experience the district and whether they feel safe or not. The result shows that Berga residents experience significant insecurity. The municipality has

a great awareness of the situation in Berga and has begun the work to tear down Berga center, which consists of two buildings that are currently owned by ICA-fastigheter (Linköpings kommun 2021a). The municipality intends to work with a larger area than the one owned by ICA-fastigheter to, among other things, strengthen the safety and security in Bergas district node (ibid.). In this work the frame and the work area boundary for the municipality's project are implemented.

The questions are as follows:

- What are the design principles that contribute to increased security and safety in the public space?
- How can Berga's district node be designed with a focus on strengthened security and safety?

METHOD

Different methods have been used to answer the questions. Initially, a review of research and literature in the subject has been made to get a picture of the state of knowledge and find the design principles for Berga's district node. Afterward, a case study was conducted consisting of a document study, interviews with the police and representatives from the municipality as well as site visits. Furthermore, a design proposal has been achieved by doing an inventory, analysis, program and the found design principles.

RESULT

The result consists of two parts, the first one is design principles with focus on increased security and safety, and the other one is a design proposal for Bergas district node following the found design principles.

DESIGN PRINCIPLES

The first part of the result is design principles that could be used in the planning or design of an area, with a focus on strengthened safety and security. The literature that is the foundation for the design principles is mainly peer reviewed articles that discuss Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) as the most common and popular method to achieve safe and secure public spaces. Furthermore, the handbook *BoTryggt2030* (Uittenbogaard 2020) is used to pick up a national perspective on the chosen topic. The literature emphasized the importance of the concept "eyes on the street", which means increasing social surveillance in a place to reduce the possibility that perpetrators dare to commit crimes. Besides, the literature shows that creating attractive outdoor environments is an important part of the work with security in public spaces. This is due to the significance of attracting different groups of people at different times of the day, which contributes to the concept "eyes on the street" (Cozens et al. 2005; Montoya et al. 2016; Uittenbogaard 2020). To know how to achieve attractive public

spaces the book *Cities for People* by Jan Gehl (2010) has been used. The review of existing research in the chosen topic has led to the following design principles.

The design principles

Eyes on the street

- Mixed functions
- Business on the ground floors
- Windows and balconies facing the street space
- Traffic along active areas

Attractive district node

- Place for various activities
- Green district node with regard to line of sight
- Good lighting
- Human scale
- Consideration of varying weather conditions
- Orientability

Contiguous surfaces

- Avoid isolated and non-functional surfaces
- Clear boundaries between private and public places

DESIGN PROPOSAL

The second part of the result is a design proposal based on the found design principles and the case study, which shows Berga's district node in its entirety and five sections of important parts of the area. After conducting the site visit, an inventory and an analysis were made. These showed that the area is mainly rugged, bare and is used as a parking for both residents and the center visitors. Places for social meetings both planned and spontaneous lacks. The area lacks vegetation, benches and activity surfaces for different groups of people.

Program

After conducting the review of existing research in the chosen topic, the case study and the inventory and analysis, a program was written as a foundation for the design proposal.

The program for the area is as follows:

- An esplanade with new apartments and businesses on the ground floor
- Attractive area that attracts different groups of people from both Berga and nearby districts in southern Linköping, this is achieved by having..
- Varying functions, activities and meeting places
- Human scale: new houses are 5 floors and a maximum of 40 meters wide
- Abundant greenery with seasonal variation that creates spaciousness and raises the experience values, but does not obscure the line of sight
- Residential yards that are integrated with the street space

Description of the design proposal

The design proposal consists mainly of an esplanade with a variety of functions and activities (figure I). Along with the esplanade there is a park, a basketball court, a square for temporal activities such as food trucks and markets, an outdoor gym, cafes, restaurants, and places for shopping. The esplanade is free from vehicle traffic but allows and gives place to trucks for delivering goods.

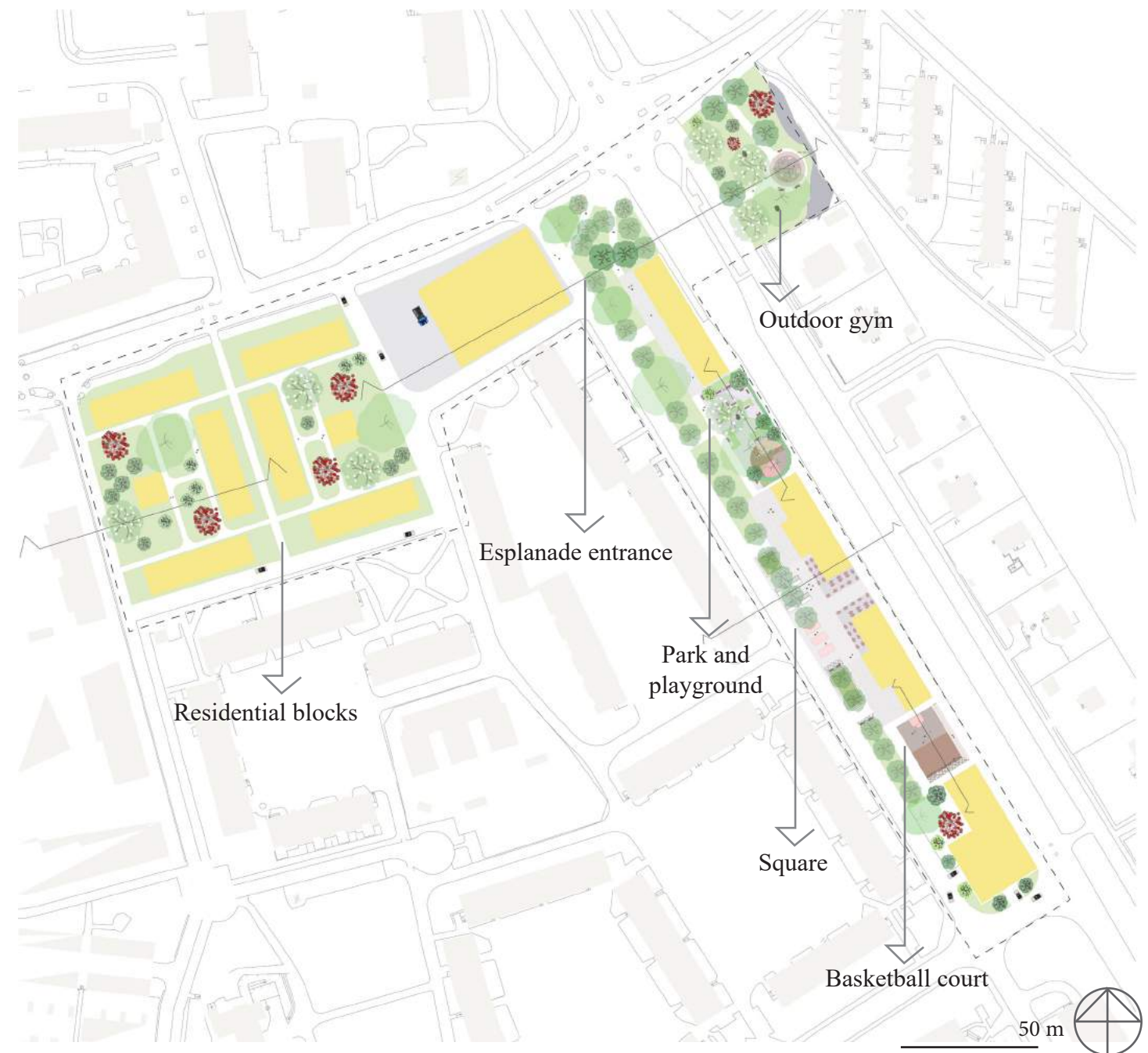

Figure I, design proposal for Berga district node

DISCUSSION

In the discussion, various issues are addressed. For example, a reflection on what it is like to work with a focus on only one aspect, which is security in this case, compared to working with real projects, such as the municipality's work with Berga. Incorporating other aspects into the planning and design of an area can clash with the main focus, and thus affect the result. Getting different pieces of a puzzle together is a part of the professional role as a landscape architect.

Another question that is discussed is whether the proposal is applicable and what the consequences could be in case of implementing it. For example, the new esplanade can be used in a different way than planned and have a negative consequence on Berga. The new businesses and housing being newly built could be far too expensive for Berga, which is already being challenged by a socio-economic problem and internal segregation. The esplanade could be considered as meant for Berga residents with high socio-economic status and that those with low socio-economic status feel excluded.

Furthermore, the choice of area and its size are discussed. These, together with the planning level for this work, have regulated the choice of design principles in the literature. Thus, the found design principles can be used in the design of an area of the

same size and conditions, and need to be reviewed in other cases.

After that a reflection on the literature is made, such as CPTED and the other chosen books. CPTED for example has worked well as a method for most parts. However, since it concludes different planning levels, not all principles have been applicable. It could have been more usable and easier to orientate within if it was divided by planning level instead of general categories. *BoTryggt2030* the handbook has what lacks in CPTED and is more user friendly, containing all the aspects under different planning levels.

Finally, the methodology is discussed. The methodology could for example have been complemented by doing additional surveys where Berga residents are asked about what they think of the new project since it involves a major intervention. Another aspect that could be criticized in the methodology is not using a specific analysis method when doing the place analysis, such as SWOT or Lynch.

Figure II, shows Linköpings location in Sweden
©Lantmäteriet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
Trygghet i det offentliga rummet	1
Berga -en våldsutsatt stadsdel	1
Syfte	3
Frågeställningar	3
Avgränsning	3
Målgrupp	3
Begreppsförklaring	4
Metod	4
 LITTERATUR SOM BAS FÖR GESTALTNINGSPRINCIPERNA	 8
Stadsplanering med hänsyn till trygghet och säkerhet	8
Trygghets- och säkerhetsstärkande gestaltningsprinciper	9
Gestaltningsprinciper	10
 FALLSTUDIE	 11
Dokumentstudie	11
Intervjuer med kommunen och polisen	13
Platsbesök	15
 GESTALTNING	 18
Inventering och analys	18
Program och programplan	20
Gestaltningförslag	22
Entrén och utegymmet	24
Bostadskvarteren	25
Parken	25

Target	26
Basketplanen	27
 DISKUSSION	 28
Resultatdiskussion	28
Metoddiskussion	29
Vidare arbete	30
 REFERENSER	 31

INLEDNING

Centrum

Berga

6 km

Figur 1, ortofoto över Linköping.
Ortofotot är från ©Lantmäteriet

TRYGGHET I DET OFFENTLIGA RUMMET

Att få vistas i utemiljön i en säker och trygg stad är en mänsklig rättighet (FN 2015). Känslan av trygghet är dock individuell och beror på bland annat faktorer som könstillhörighet, ålder och plats (Lindgren et al. 2012). Kvinnor är till exempel mer medvetna om risker runtomkring sig och upplever starkare otrygghet än män (Söderström och Ahlin 2018). Lindgren et al. (2012) skriver att även om trygghetskänslan är individuell, finns det gemensamma nämnare hos de flesta människorna vad gäller att känna sig trygga i en utemiljö. Vidare beskriver Lindgren et al. (2012) att de största rädslorna hos människor vilstades i en utemiljö är rädsla för att individer eller grupper ska utföra illegala eller störande aktiviteter, rädsla för ungdomsgång, rädsla för rån, sexuella attacker, rasistiskt lagda attacker,

skadegörelse, drogförsäljning och missbruk i det offentliga rummet samt okända människor.

Det finns många utmaningar som planerare och landskapsarkitekter kan behöva hantera för att åstadkomma en säker och trygg stad (Lai 2019). Dessa är som naturkatastrofer, trafikproblem, brottslighet, slumområden, hemlöshet, överbyggnation och terrorism (ibid.). I detta arbete ligger dock fokuset endast på osäkerhet och otrygghet som uppstår till följd av brottslighet. Begreppen trygghet och säkerhet kommer därmed att begränsas till ämnet trygghet och säkerhet i det offentliga rummet, kopplat till brottslighet och det brottsförebyggande arbetet. För att förstå skillnaden mellan trygghet och säkerhet i denna kontext används Tryggare Sveriges definition av

dessa två begrepp: ”Säkerhet definieras som den faktiska risken att utsättas för brott och ordningsstörningar, medan trygghet är individens upplevelse av säkerheten/risken.” (Tryggare Sverige u.å.)

Befintlig forskning inom ämnet trygghet i det offentliga rummet visar på möjligheten att stärka tryggheten och säkerheten i utemiljön genom den fysiska utformningen av denna (Ceccato 2019). Det är med hjälp av denna forskning och relevant litteratur som jag i detta arbete undersöker hur utemiljön kan gestaltas för en höjd trygghet och säkerhet samt gestalta Bergas stadsdelsnod.

BERGA –EN VÅLDSUTSATT STADSDEL

Berga är en stadsdel i Linköping som ligger i den södra delen av Linköpings ytterstad (figur 1). Cirka 80% av bebyggelsen byggdes under 1960-talet som en del av miljonprogrammet (Linköpings kommun 2022). År 2020 dokumenterades 7142 invånare i Berga (Linköpings kommun 2020a). Berga var klassat som ett utsatt område fram till 2016 då polismyndighetens klassificeringssystem förändrades och Berga inte längre uppfyllde kraven för ett utsatt område (Sandbacka et al. 2016). Dock visar en trygghetsanalys utförd av Tryggare Sverige på beställning från Linköpings kommun att lokala aktörer och boende i området anser Berga centrum vara särskilt utsatt (Stiftelsen Tryggare Sverige 2021). Berga är klassat som ett socioekonomiskt utsatt område enligt Delegation mot Segregations definition och klassificering (Linköpings kommun 2021b).

Berga är ett segregerat område vilket framgår i Åtgärdsplan mot segregation 2022 (Linköpings kommun 2022). Enligt statistikdatabasen på kommunens hemsida (Linköpings kommun 2020b) består invånarna till 50,2% av personer med utländsk bakgrund. Bergaborna har generellt en låg socioekonomisk status där ohälsotal, arbetslöshet, huruvida personen får ekonomiskt bistånd och ekonomisk standard mäts in (Linköpings kommun 2020a).

I Berga förekommer en mängd olika brott såsom cykelstölder, skadegörelse, narkotikaförsäljning och dödliga skjutningar (Linköpings kommun 2022). Dessa brott sker mestadels i Berga centrum (Kommunpolisen 2022). Kommunen har en stor medvetenhet om läget i Berga och har påbörjat ett arbete för att riva ner Berga centrum vilket består av två fastigheter som idag ägs av ICA-fastigheter (Linköpings kommun 2021a) (figur 3,4). Kommunen

anser att centrumet inte fungerar i dess form idag och att marken kan utnyttjas på ett bättre sätt genom att till exempel ha fler bostäder (ibid.). Berga centrum och fastigheterna intill påpekas av dokumentet Utvecklingsplan för Linköpings ytterstad (Linköpings kommun 2021c) som en stadsdelsnod vilken kännetecknas av bostäder, service och kommersiella verksamheter. Uttrycket "Bergas stadsdelsnod" kommer att användas i detta arbete för att beskriva Berga centrum och fastigheterna intill (figur 2).

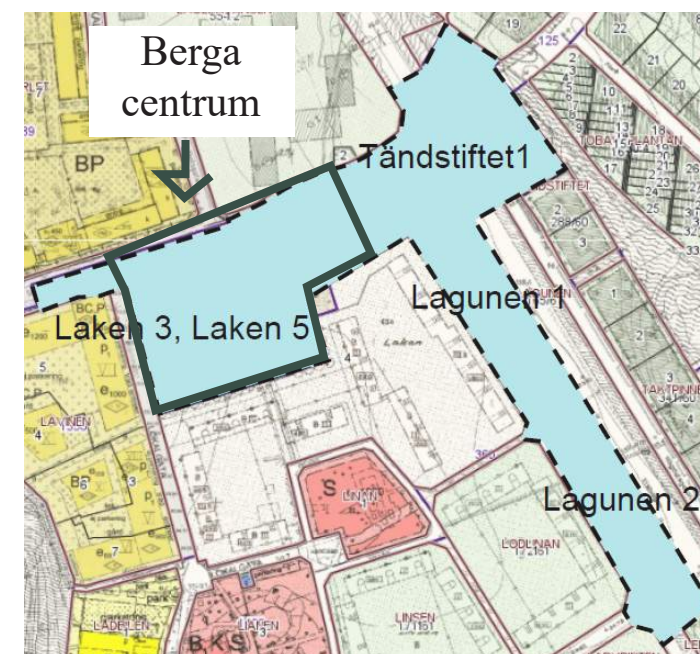
I en trygghetsmätning som polisen i Linköping utförde (Polismyndigheten 2020), fick Bergaborna svara på en enkät angående hur de upplever stadsdelen och huruvida de känner sig trygga eller inte.

Resultatet från trygghetsmätningen fick jag av kommunpolisen i Linköping. Detta dokument innehåller en jämförelse av värdena mellan åtta olika stadsdelar från Linköping. Dessa stadsdelar är Skäggetorp, Ryd och Berga som är Linköpings mest utmanade stadsdelar vad gäller kriminalitet och socioekonomisk status, samt andra stadsdelar. Frågorna i enkäten handlade om exempelvis vilka problem som de boende anser vara mest förekommande, om personerna hade blivit utsatta för brott under de senaste 12 månaderna eller om personerna har haft oro för att utsättas för brott. Resultatet visar en stor oro och känsla av otrygghet i Berga, likaså Skäggetorp och Ryd. 53% av personerna som svarade upplever otrygghet i att vistas ute en sen kväll och 20% är rädda för speciella personer i egna bostadsområdet. För att få en förståelse av resultatet från Berga jämförs värdet från Berga med värdet från en annan stadsdel av de åtta i dokumentet vilken är Lambohov. I Lambohov bor 8535 människor, jämfört med Bergas 7142 invånare (Linköpings kommun 2020a). Resultatet från Lambohov visar att 28% upplever otrygghet i att vistas ute en sen kväll och 8% är rädda för speciella personer i egna bostadsområdet.

Då Berga utmanas av en hög kriminalitet och en utbredd otrygghet vill jag med hjälp av relevant litteratur och forskning hitta lämpliga gestaltungsprinciper för att komma med ett gestaltungsförslag för Bergas stadsdelsnod där fokuset är att stärka tryggheten och säkerheten på platsen.

Figur 2, ortofoto över Berga. Berga är markerad i en sträckad vit linje. Arbetsområdesgränsen är markerad i en vit heldragen linje. Ortofotet är från ©Lantmäteriet

Figur 3, preliminära arbetsområdet för kommunens arbete med Bergas stadsdelsnod (Linköpings kommun 2021). Dagens Berga centrum är markerat i en grön heldragen linje.

SYFTE

Syftet med det här arbetet är att undersöka hur landskapsarkitektur kan stärka tryggheten och säkerheten i ett våldsutsatt samhälle. Denna undersökning mynnar i trygghets- och säkerhetsstärkande gestaltungsprinciper. Vidare som en fallstudie, undersöks Berga i sin helhet, dess utpekade utmaningar och dess potential för att sedan tillkomma med ett gestaltungsförslag för Bergas stadsdelsnod med hjälp av de funna trygghets- och säkerhetsstärkande gestaltungsprinciperna.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Vilka gestaltungsprinciper som bidrar till en ökad trygghet och säkerhet i det offentliga rummet finns det?
- Hur kan Bergas stadsdelsnod gestaltas med fokus på en starkt trygghet och säkerhet på platsen?

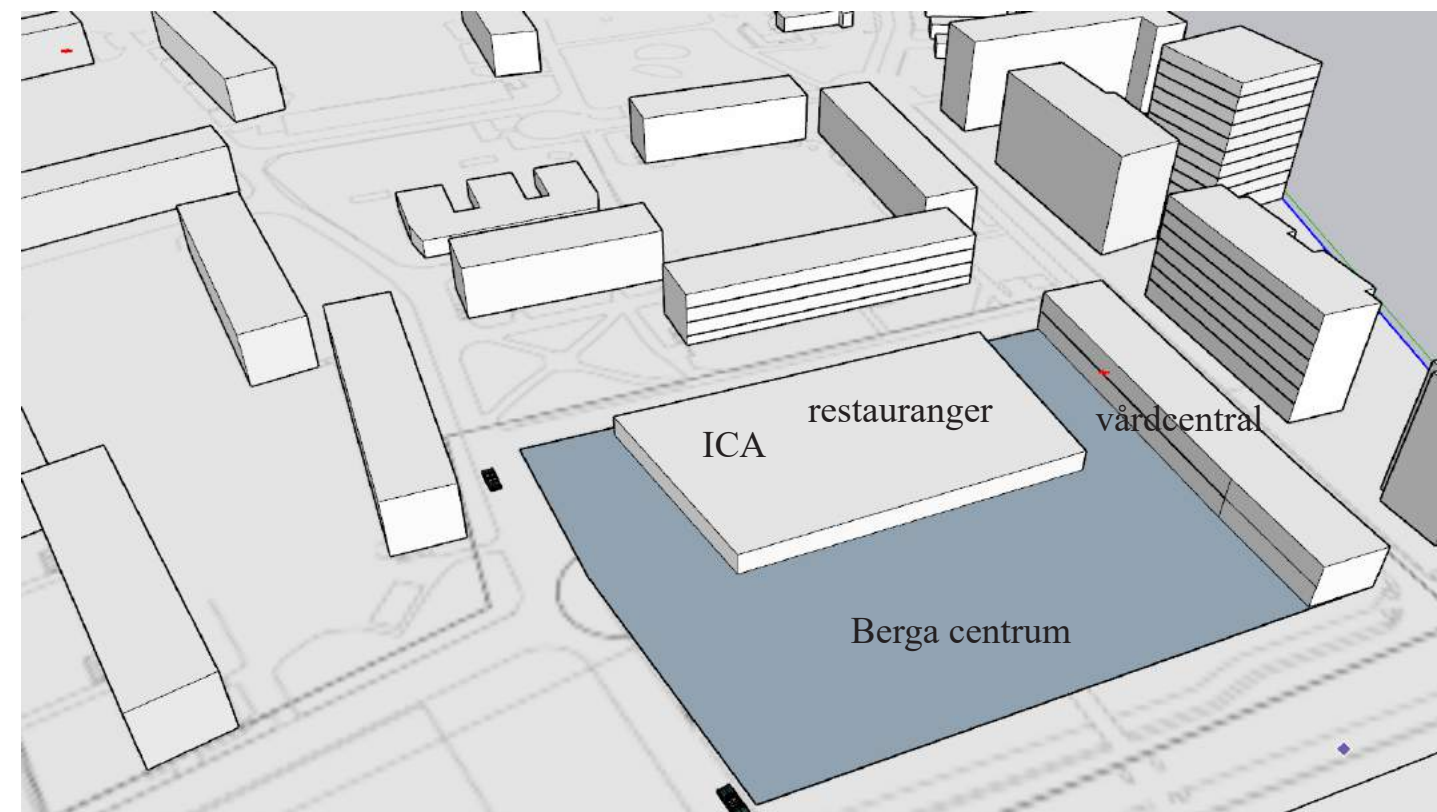
AVGRÄNSNING

I detta arbete fokuseras på osäkerhet och otrygghet som uppstår till följd av brottslighet i det offentliga rummet. Därför exkluderas andra aspekter som orsakar otrygghet eller osäkerhet som naturkatastrofer, våld i hemmet eller arbetslöshet. Att förebygga brottslighet i det offentliga rummet med hjälp av landskapsarkitektur kan ske på många sätt och olika nivåer, till exempel genom

översiktsplanering, detaljplanering eller förvaltningsnivån (Uittenbogaard 2020). Detta arbete fokuserar på det brottsförebyggande arbetet i gestaltungs-nivå. Vidare avgränsas arbetet geografiskt till fallet Berga och dess stadsdelsnod som visas i figur 2. Den givna tidsramen för arbetet tillåter ej att arbeta med andra aspekter än trygghet och säkerhet. Arbetet behandlar därmed ej andra grundstenar i landskapsarkitektur såsom barnperspektiv och ekologiska värden.

MÅLGRUPP

Målgruppen för detta arbete är andra yrkesverksamma landskapsarkitekter och planerare som jobbar med gestaltungsningen av en stadsdel eller en del av en stadsdel och dess offentliga rum. Akademiker och forskare eller personer som har intresse för arbetet med trygghet i det offentliga rummet är också potentiella målgrupper. Arbetets ramverk och vision har satts i samarbete med Linköpings kommun. Kommunen kommer därmed att kunna ta del av detta arbete för att inspireras i deras arbete med Bergas stadsdelsnod. Slutligen syftar detta arbete till att gynna Bergaborna och den sociala hållbarheten på platsen.

Figur 4, en Sketschup-modell som visar dagens Berga centrum som består av två byggnader, markerat i blått, från nordöst. Bilden visar även byggnadsvolumerna och de olika bebyggelsetyperna i området.

BEGREPPSFÖRKLARING

Socioekonomisk status: definieras av en individs utbildningsnivå, inkomst eller yrke (Statistikmyndigheten SCB u.å.).

Trygghet: ”Är den känsla som utlöses när individen tolkar en fysisk miljöns utformning och användning genom att sinnesintryck kombineras med såväl egna erfarenheter, som med andra individers eller mediernas beskrivningar av risken för att utsättas för brott eller hotfulla situationer.” (Boverket 2022)

Säkerhet: ”Är den faktiska risken att utsättas för brott eller ordningsstörningar” (Tryggare Sverige u.å.)

Utsatt område: ”Ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället. Påverkan kan utgöras av direkta påtryckningar, exempelvis genom hot och utpressning, eller indirekta, som: offentliga våldshandlingar som riskerar att skada tredje man, narkotikahandel som bedrivs öppet samt ett utåtagerande missnöje mot samhället.” (Polisen u.å.)

Situationell brottsprevention: ”Situationellt brottsförebyggande arbete handlar om att förhindra eller försvåra att brott begås genom att förändra den aktuella platsen eller situationen där brott kan begås.” (BRÅ 2022)

Urbana stråk: jämfört med en trafikled eller gata är urbana stråk utformade för att gång- och cykeltrafiken ska gynnas och få ta mer plats medan biltrafikens fart sänks (Linköpings kommun 2021). I urbana stråk integreras samhällsfunktioner och bostäder med gaturummet för en livligare och mer attraktiv utemiljö (ibid.).

METOD

I det kommande avsnittet redogörs för arbetets process och tillvägagångssätt. Då arbetet består av en teoretisk del och en gestaltningsdel krävdes en metodtriangulering av både en litteraturgenomgång, en fallstudie och ett gestaltningsarbete. Inledningsvis redogörs för litteraturen som är grunden till de använda gestaltningsprinciperna. Därefter presenteras fallstudien som består av tre moment och agerar ett underlag för gestaltningsarbetet. Vidare presenteras hur gestaltningsarbetet har genomförts och dess fem moment.

LITTERATUR SOM BAS FÖR GESTALTNINGSPRINCIPERNA

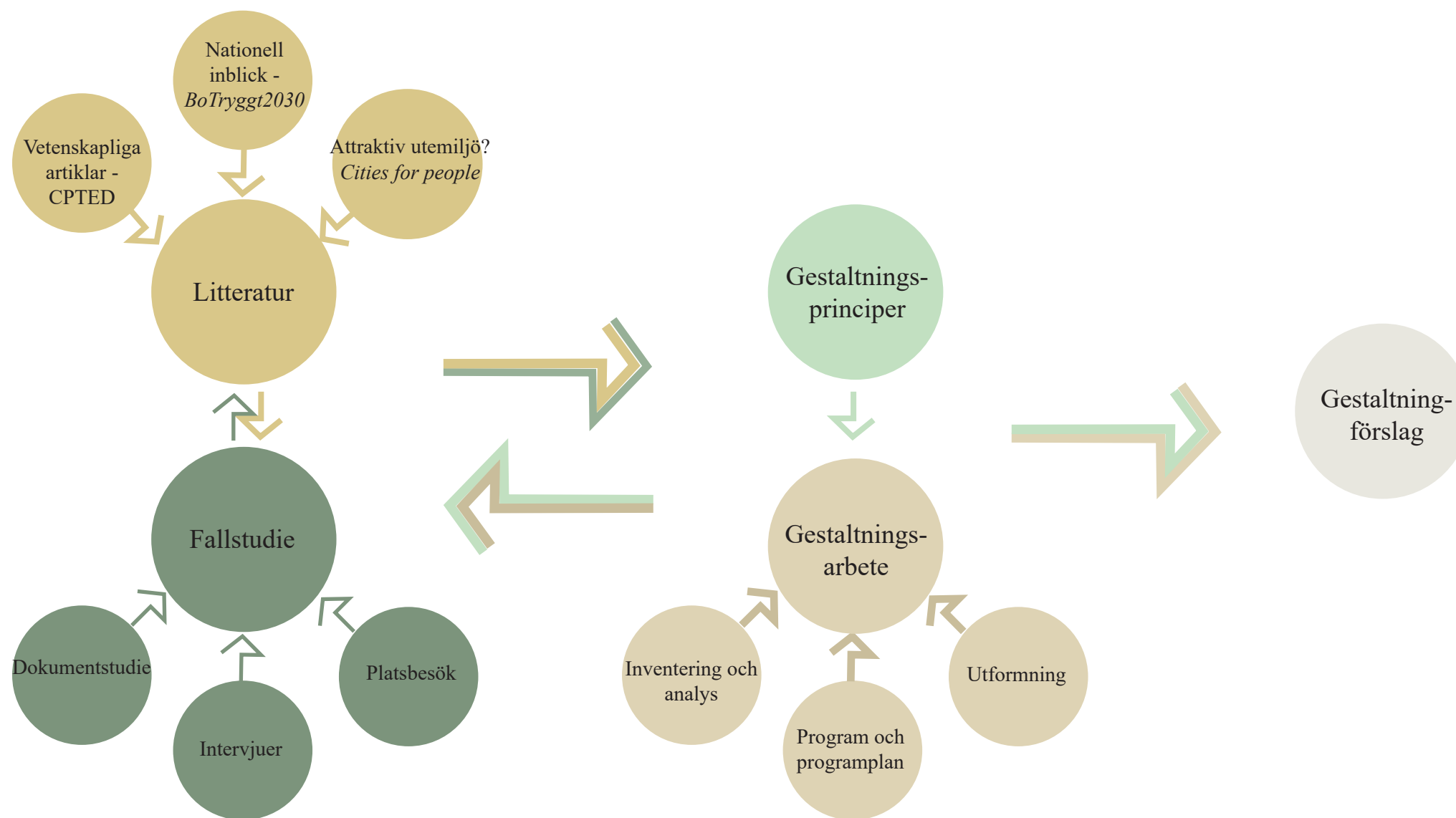
Den första frågeställningen i detta arbete, vilken är att förstå vilka landskapsarkitektoniska gestaltningsprinciper som finns och kan stärka tryggheten och säkerheten i det offentliga rummet, besvarades utifrån en genomgång av befintliga forskningsstudier och böcker inom ämnet trygghet i det offentliga rummet. Genomgången var vägledande och ligger som grund till skrivandet av gestaltningsprinciperna i detta arbete. I sökningen av lämplig litteratur användes databaser som *Google*, *Primo*, *Web of Science*, *Scopus* och *Google Scholar*. Sökorden som användes i olika kombinationer är exempelvis *stadsplanering*, *urban design*, *urban planering*, *säkerhet*, *trygghet*, *social hållbarhet* och *brottsförebyggande*.

Sökningen på dessa ord gjordes på både svenska och engelska för att få en nationell och en internationell inblick på det valda ämnet. Sökningen mynnade i diverse relevanta vetenskapliga artiklar och böcker. Genom att läsa den funna litteraturens abstrakt och beskrivning på databasen, kunde jag avgöra huruvida den var lämplig till arbetets syfte eller ej.

Mina kriterier som hjälpte att bedöma om litteraturen var passande var att litteraturen behöver:

- Behandla landskapsarkitektur eller stadsplanering och..
- Behandla trygghet och säkerhet kopplat till brottslighet
- Ge en internationell inblick på ämnet eller
- Ge en nationell inblick på ämnet
- Vara tydlig och användarvänlig

Utefter kriterierna valde jag vetenskapliga artiklar från bland annat Europa, Storbritannien, USA och Kina. Dessa artiklar visade en stor likhet i innehållet och behandlade metoden CPTED vilken kommer att förklaras under kapitlet Litteratur som bas för gestaltningsprinciperna. Därefter läste jag igenom svenska källor för att få en nationell inblick. Dessa var som Boverket, BRÅ och Tryggare Sverige. Även dessa behandlade mestadels metoden CPTED och andra liknande metoder. Jag valde att använda mig av Tryggare Sveriges handbok, *BoTryggt2030* då den är nyligen publicerad

Figur 5, visar på arbetsprocessen i detta arbete

vilket jag bedömer vara en styrka då den innehåller färsk information. Handboken är även användarvänlig med dess checklistor kategoriserade efter planeringsnivå såsom översiktsplanering eller gestaltning. Till skillnad från resterande källor behandlar inte *BoTryggt2030* CPTED vilket jag ansåg skulle kunna bidra till min kunskap från en annan vinkel inom det valda ämnet och med annat innehåll.

Vidare i arbetet med litteraturen sammanfattade jag innehållet och fokuserade på informationen som jag skulle använda vid gestaltningen av Bergas stadsdelsnod. I huvudsak valde jag gestaltungsprinciper som passar skalan

och storleken på arbetsområdet samt planeringsnivån, vilken är gestaltning. Därefter skrev jag gestaltungsprinciperna i punktform för att underlätta för mitt arbete med gestaltningen i ett senare skede.

FALLSTUDIE

Fallstudien innehåller tre moment som pågick delvis parallellt. Syftet med fallstudien var att få en fördjupad förståelse för Berga i sin helhet och Bergas stadsdelsnod specifikt.

Dokumentstudie

Första steget för att förstå Bergas lägesbild och framtida planer var att söka relevanta

dokument på *Google*. Sökorden som användes är *Berga* kombinerat med bland annat *Linköping*, *Plan*, *Detaljplan*, *Utmaningar*, *Statistik*, *Brottslighet* och *Analys*. Sökningen på *Google* ledde framförallt till Linköpings kommuns hemsida där de dokumenten som har studerats i detta arbete finns. Sökningen ledde också till tidningshemsidor och andra hemsidor där allmän information om Berga finns att läsa. Artiklar om utmaningarna och brottsligheten i Berga dök upp på bland annat Sveriges Radios och SvDs hemsidor. Jag valde att fokusera på Linköpings kommuns publicerade dokument efter att ha läst rubrikerna på dessa samt innehållsförteckningarna. Detta beror på att

jag värderade dokumenten som lämpliga, tydliga och trovärdiga källor för att få en bild om Berga i dagsläget.

De valda dokumenten lästes för att sedan sammanfattas och skrivas om med egna ord. Dokumentet ”Tjänsteskrivelse: Planbesked Berga centrum 2021” gav en inblick på nya projektet för Berga centrum men svarade inte på alla frågor hos mig för att kunna komma vidare i arbetet med fallstudien. Frågorna som dök upp var bland annat var kommunen tänker placera nya centrumet och vad den önskar att göra med de nämnda fastigheterna i Tjänsteskrivelsen utöver centrum-fastigheterna. Av denna anledning valde jag att utföra en intervju med kommunen vilket kommer att presenteras under nästa avsnitt. Utöver de nämnda och sammanfattade dokumenten under *Fallstudie* lästes även andra dokument såsom ”Utvecklingsplan för Linköpings ytterstad - Bilaga till utställningshandling April 2021”. Dessa dokument som inte sammanfattades under *Fallstudie* innehöll mestadels upprepade information från de sammanfattade dokumenten eller var irrelevanta och blev därmed bortvalda. Viss information från dessa dokument har dock använts i arbetet då denna information antingen saknades i de sammanfattade dokumenten eller att informationen var bättre förklarad i de icke sammanfattade dokumenten.

Intervjuer

Vidare i arbetet intervjuade jag representanter från Linköpings kommun

för att få en bild av kommunens arbete med Bergas stadsdelsnod. Personerna som intervjuades är två planarkitekter som arbetar på Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen i Linköping och är ansvariga för projektet och arbetet med Bergas stadsdelsnod. Dessa planarkitekter kommer att kallas planarkitekt A och planarkitekt B i detta arbete. Intervjun utfördes den 26/1-2022 för att få en intern bild av projektet då det inte finns tillräckligt med information publicerat för allmänheten än. Projektet är idagsläget i sin start och tillvägagångssättet är inte fastställt än. I intervjun förklarade planarkitekterna kommunens vision och önskemål samt berättade om hur långt kommunen hade kommit i processen. Detta gav mig en tydlig bild för att kunna ta in kommunens vision i arbetet.

En annan intervju som utfördes var med kommunpolisen i Linköping. Kommunpolisen intervjuades av mig den 25/1-2022 för att få en bild av hur polisen ser på Berga och vad de tycker är viktigt att arbeta med. Kommunpolisen beskrev sin huvudroll vilken är att jobba med brottsförebyggande frågor. Han förklarade att detta sker genom till exempel att driva arbetet internt inom polismyndigheten och med externa aktörer som framförallt kommunen men även andra aktörer såsom föreningar och fastighetsägare. Vidare berättade han kring hur polisen ser på Berga och vilka utmaningar som polisen anser vara viktigast att åtgärda. Kommunpolisen

skickade även brottsstatistik och resultatet från trygghetsmätningen som utfördes år 2020 till mig. Dessa fanns inte att ta del av som privatperson.

Båda intervjuerna var halvstrukturerade där jag ställde ett fåtal specifika frågor. På detta sätt kunde intervjuerna hållas öppna för diskussioner och följdfrågor beroende på svaren jag fick på de förbestämda frågorna. De förbestämda frågorna som jag ställde till kommunens representanter är kring läget allmänt i Berga, Bergas utmaningar och potential och hur kommunens plan för Berga ser ut för tillfället. Vidare frågade jag vad de tycker är viktigt att prioritera i mitt arbete med tanke på den begränsande omfattningen. Liknande frågor ställdes till kommunpolisen kring läget i Berga och med tillägg av frågor kring brottsstatistiken och de förekommande brottstyperna i Berga. Båda intervjuerna utfördes på Zoom och spelades in med video och ljud för att sedan delvis transkriberas och därefter sammanfattas. Intervjuerna varade i en timme och följdes upp med skriftlig kommunikation på epost där jag kunde ställa frågor längs med arbetets gång. Ett avstämningsmöte med ena representanten från kommunen gjordes senare i arbetet för att diskutera gestaltningen och få synpunkter på vad som praktiskt skulle kunna fungera, såsom utrymme för lastplats och generella gestaltningsdrag.

Platsbesök

De två platsbesöken utfördes under dag- och kvällstid för att se platsen, personligen uppleva platsen i verkligheten, känna efter ifall jag upplever platsen som otrygg samt samla information för inventeringen och analysen. Inför platsbesöken skrev jag ut en plan för stadsdelsnoden och fastigheterna intill i ett A4-format. Detta hjälpte mig att anteckna och rita på planen på platsbesöket för att sedan kunna göra inventeringen och analysen på datorn i InDesign. Information som bland annat våningstal och funktioner antecknades. Aspekter som rörelsemönster och rumslighet ritades in. Platsbesöken bedrog med underlag till inventeringen och analysen men hjälpte även mig att känna av platsens potential och svagheter.

GESTALTNING

Arbetet med gestaltningen pågick mestadels parallellt med fallstudien. Gestaltungsarbetet innehöll de följande fem momenten som utfördes i huvudsak i den ordning dessa är listade i.

Inventering och analys

Min erfarenhet av att utföra inventeringar och analyser som landskapsarkitektstudent, i kombination med litteraturens rekommendationer och fallstudien, hjälpte mig att bestämma vilka element som är viktiga att undersöka i området.

Vad jag kollade efter i området var:

- Volymer och avstånd såsom byggnadshöjd och -bredd samt gatubredd
- Vegetation och dess egenskaper
- Sikt och siktlinjer
- Orienterbarhet
- Belysning
- Markanvändning och funktion
- Trafik och dess rörelse
- Tillgång av mötesplatser och aktivitetsytor
- Kontakt mellan bostadsgårdarna och gaturummet

Efter att ha utfört platsbesöken sammanfattades planerna från båda besöken i InDesign på datorn för att utgöra inventeringen och analysen med en tillhörande text. Dessa bearbetades kontinuerligt under hela gestaltungsprocessen då nya aspekter

och detaljer i området dök upp. Som bakgrundskarta till inventeringen och analysen användes ett ortofoto i låg opacitet hämtad från Lantmäteriets hemsida.

Program och programplan

Efter att ha utfört genomgången av befintlig och relevant litteratur samt utfört fallstudien, kunde jag formulera i ord och plan vad platsen behöver och hur marken skulle kunna användas. Programpunkterna som skulle komma att styra gestaltningen skrevs ner i punktform. Därefter skissades olika alternativ till markanvändningen inom arbetsområdet. Programplanen bearbetades flera gånger under gestaltungsarbetet som en del av en iterativ process, för att hitta till slut till den bästa möjliga programplanen enligt min bedömning. Slutligen illustrerades programplanen i InDesign på datorn.

Utformning

Skissandet för gestaltungsförslaget påbörjades efter första platsbesöket och parallellt med de tidigare nämnda momenten i gestaltungsarbetet. Två planer skrevs ut, skala 1:3000 i ett A4-format och skala 1:1000 i ett A3-format för att kunna skissa på papper. Därefter gjordes flera skisser i olika skalor på papper och på datorn. Skissandet var ett viktigt verktyg för mig att kunna utforska hur gestaltungsprinciperna skulle kunna appliceras på platsen samt ett sätt att kunna söka mig fram till ett gestaltungsförslag i form av en iterativ process. Härnäst visas

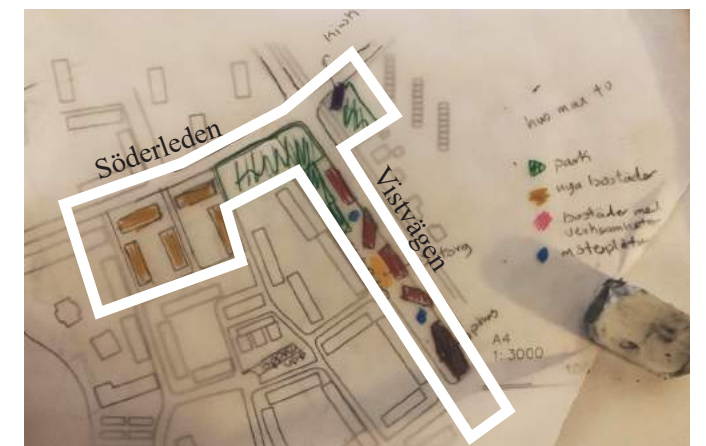
exempelbilder från skissprocessen där jag testar olika placeringar och former. Till exempel i figur 5 testade jag att ha nya centrumet längs med Söderleden. Jag gick vidare från denna idé då jag insåg att utrymmet är för litet för att kunna ha olika funktioner och plats för olika aktiviteter, såsom litteraturen förespråkar. I figur 6 testar jag att ha centrumet i form av ett stråk längs med Vistvägen och med olika byggnadsformer. Därefter i figur 7 arbetade jag med detaljerna i området och insåg att byggnadsformen inte fungerar samt att det krävs mer utrymme för butikerna att ha som lastplats.

Presentation

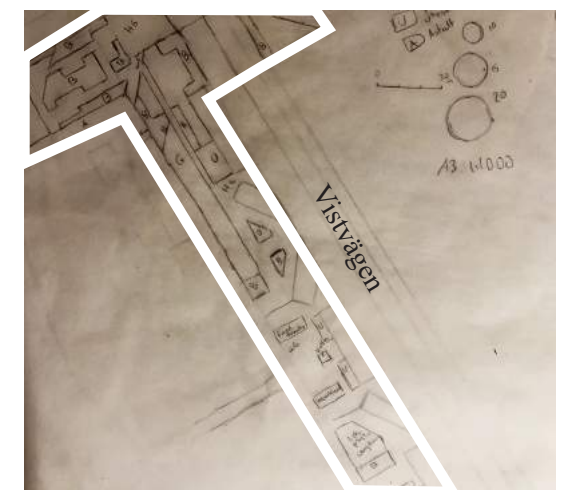
Detta arbete presenteras i ett dokument av ett liggande A3-format. Till gestaltungsförslaget och illustrationerna i arbetet används olika datorprogram såsom Auto-CAD, Illustrator, Photoshop, InDesign samt blyerts och färgpennor.

Figur 5, visar på första skissen där tanken var att nya centrumet skulle placeras längs med Söderleden. Arbetsområdet markerat i en vit heldragen linje

Figur 6, skiss, testar olika funktioner och centrumet längs med Vistvägen

Figur 7, skiss, arbetar med detaljer. Inser att butikerna kräver lastplats och byggnadsformen ej fungerar

LITTERATUR SOM BAS FÖR GESTALTNINGSPRINCIPERNA

Härnäst presenteras resultatet av litteraturanalysen för att beskriva hur landskapsarkitektur kan bidra med en ökad säkerhet och trygghet till det offentliga rummet samt grunden till gestaltungsprinciperna för detta arbete.

STADSPLANERING MED HÄNSYN TILL TRYGGHET OCH SÄKERHET

Forskaren i urban säkerhet Ceccato (2019) skriver att brottslighet kan påverkas genom gestaltningen av det offentliga rummet. Ceccato (2019) förklarar också att det finns en stor mängd internationell forskning som visar betydande samband mellan stadsmiljö och säkerhet. Stadsplanering kan inte påverka individers kriminella avsikter och tendenser, eller lösa problemen i en osäker och otrygg stad (Chiodi 2016). Stadsplanering kan dock ha en stor påverkan på möjligheten att begå brott samt hindra dessa möjligheter (ibid.).

Det finns flera metoder som brottsprevention i offentliga rummet bygger på. Den mest populära metoden i Europa, Nordamerika, Australien, New Zeeland, Asien och Sydafrika är Crime Prevention through Environmental Design (CPTED) enligt Cozens et al. (2015) även kallat ”Brottsprevention genom urban design” i

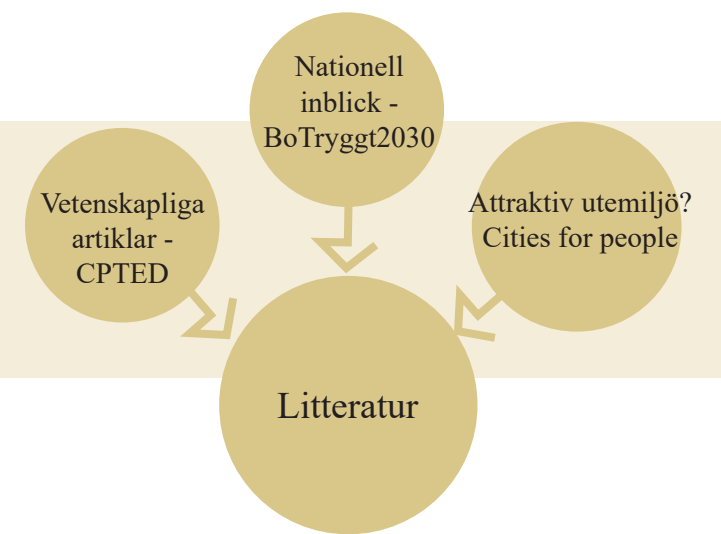
svensk litteratur (Ceccato 2016). CPTED är en konkret metod med riktlinjer som bygger på situationell brottsprevention (Chiodi 2016; BRÅ 2022). Situationell brottsprevention är ursprungligen en strategi som har utvecklats i Storbritannien (Lee 2021). Huvudsyftet med strategin är att försvåra möjligheterna för gärningspersoner att begå brott genom att ha fler ögon på gatan, vilket är att stärka den sociala övervakningen (Lee 2021; Boverket 2019; BRÅ 2022).

År 1990 bildades den europeiska standardiseringskommittén (CEN) en internationell grupp för att arbeta med kriterierna för metoden CPTED (Davey et al. 2016). CPTED har bearbetats sedan dess då en aspekt i den har kritiserats den senaste tiden (Chiodi 2016). CPTED har talat för det så kallat grindsamhällen där bostadsgårdarna är inlåsta bakom grindar för att begränsa tillgången av dessa till endast de boende på bostadsgården (ibid.) Denna begränsning har ansetts vara exkluderande och idag uppmanas en mer öppen och inkluderande utformning av bostadsgårdarna (ibid.). För övrigt är CPTED en fungerande metod i det brottsförebyggande arbetet vilket har påvisats i empiriska studier (Davey et al. 2016; Monchuk et al. 2018).

I en artikel skriven av Cozens et al. (2005) definieras sex grundprinciper i metoden CPTED. Dessa är Territoriality

(Territorialitet), Surveillance (Övervakning), Access control (Tillträdeskontroll), Activity support (Aktivering av platsen), Image and management (Uppfattning och Förvaltning) och Target hardening (Försvårande av brottsgenomförande). De sex principerna överlappar och kompletterar varandra. Till exempel finns åtgärden att signalera en hög skötselnivå för att uppvisa social kontroll med under både Territorialitet och Uppfattning.

Av dessa sex principer väljer jag de fyra relevanta principerna ut: Territorialitet, Övervakning, Aktivering av platsen och Uppfattning. Jag bedömde vilka principer som är relevanta utifrån skalan på området och planeringsnivån, vilken är gestaltning. Härnäst förklaras varför jag har valt bort de resterande två principerna. Principen Tillträdeskontroll som har valts bort handlar om att begränsa åtkomsten till exempelvis byggnader eller bostadsgårdar (ibid.). Denna princip har som tidigare nämnt kritiserats för att vara exkluderande vilket jag också anser. Den är även ej relevant för ett övergripligt gestaltungsarbete där sådana detaljer som grindar och staket inte gestaltas. Likaså är principen Försvårande av brottsgenomförande som handlar om att använda exempelvis lås och inbrottslarm (ibid.). Andra delen av Uppfattning och Förvaltning, vilken är förvaltning, handlar om att hålla en hög skötselnivå såsom att sanera eventuellt klotter eller hålla en gräsmatta kortklippt (ibid.). Förvaltning

är en viktig aspekt att ha i åtanke vid planeringen eller gestaltningen av ett område, som jag har fått lära mig under landskapsarkitektutbildningen. Dock handlar förvaltning såsom den beskrivs i CPTED om åtgärder som utförs i efter hand (som de nämnda exemplen), när området är färdigbyggt. Detta bedömer jag vara irrelevant då detta arbete är i gestaltungs nivå. Härnäst presenteras de fyra valde principerna som kommer att användas som hjälpmedel i skrivandet av gestaltungsprinciperna för detta arbete.

Territorialitet

Enligt Cozens et al. (2005) artikel, handlar territorialitet om att förstärka känslan av ägandeskap hos personer som nyttjar eller bor i ett område. Detta sker genom att visuellt eller fysisk tydliggöra skillnaden mellan privata och offentliga platser där människor känner ansvar för vad dessa äger och är beredda att försvara sina egendomar (ibid.). Dessa människor känner därmed även respekt för det som ägs av andra (ibid.). Att skilja på privata och offentliga platser kan ske med hjälp av symboliska barriärer, konst och textur- eller förändring på ett markmaterial (Montoya et al. 2016).

Övervakning

Handlar om att öka den sociala övervakningen genom att planera för

attraktiva miljöer där människor gärna vistas och stannar en längre tid (Cozens et al. 2005). Detta sker med hjälp av bland annat blandade funktioner och aktiviteter som lockar till sig olika människogrupper (Cozens et al. 2005; Montoya et al. 2016).

Aktivering av platsen

Denna princip innebär att skapa attraktiva och aktivitetsrika utemiljöer för att uppmuntra människor att nyttja dessa miljöer och bidra med livfullhet (Cozens et al. 2005). Detta är återigen för att bidra till en ökad social kontroll och fler ögon på gatan (ibid.).

Uppfattning

Att arbeta med en plats ”image” är viktigt för att ha en positiv uppfattning av den (Boverket 2019). Med detta menas att platsen ska signalera att den är attraktiv, välskött och omhändertagen av människor som känner ansvar för sin miljö samt kan agera ifall dessa skulle notera avvikelser (BRÅ 2022; Montoya et al. 2016).

I nationell kontext har Boverket, Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) och Stiftelsen Tryggare Sverige arbetat med ämnet trygghet och säkerhet i utemiljön med specifikt fokus på brottslighet. Till exempel har Tryggare Sverige tagit fram en handbok, *BoTryggt2030*, som innefattar riktlinjer, checklistor och principer kring hur en utemiljö kan utformas för en ökad trygghet och säkerhet (Stiftelsen Tryggare Sverige u.å.). Handboken fokuserar på den

fysiska miljöns planering och utformning samt den situationella brottspreventionen där möjligheten till att begå brott förhindras (ibid.). Det finns hundratals riktlinjer i handboken som är indelade i kategorier enligt planeringsnivå, såsom översiktsplanering eller projektering. Vissa riktlinjer är tillämpbara i olika planeringsnivåer och står därmed under flera kategorier i handboken. Riktlinjerna som har använts i skrivandet av gestaltungsprinciperna för detta arbete är inhämtade från framförallt kategorin ”gestaltning” men även andra kategorier i en högre planeringsnivå och kategori.

Litteraturen har betonat vikten av att skapa attraktiva utemiljöer för att locka ut olika människogrupper under varierande tider på dygnet, i olika väderlekar, för att bidra till den sociala övervakningen (Cozens et al. 2005; Montoya et al. 2016; Uittenbogaard 2020). Dock framgår inte i litteraturen hur utemiljöer kan gestaltas för att vara attraktiva. Därför har jag valt att inkludera Jan Gehls bok (2010) *Cities for people* för att ta reda på hur Bergas stadsdelsnod kan gestaltas och vilka kriterier som bör uppfyllas för att den ska vara attraktiv. Denna bok valde jag då den har varit omtalad och omtyckt av våra lärare under landskapsarkitektutbildningens gång samt brukar beskrivas av dem som väl strukturerad och rik på information. I boken finns en checklista med 12 kvalitetskriterier för alla viktiga aspekter som gör en utemiljö attraktiv och människovänlig. Gehl (2010)

har delat upp de 12 kvalitetskriterierna i tre kategorier som är Protection (Skydd), Comfort (Komfort) och Delight (Njutning).

Skydd

Denna kategori handlar om skydd från trafikolyckor, att utsättas för brott samt skydd mot oväder och föroreningar.

Komfort

Såsom tillgång till plats att umgås, aktiveras, stå, sitta och gå utan hinder. Till denna kategori hör av möjlighet att titta på och uppleva exempelvis fasader eller grönska. Sikt och orienterbarhet är också viktiga ur detta perspektiv.

Njutning

Exempelvis att kunna njuta av solen, skuggan, värmen, kylan, brisen samt andra designdetaljer såsom ett fint golvmaterial eller en varierande växtpalett.

TRYGGHETS- OCH SÄKERHETSSTÄRKANDE GESTALTNINGSPRINCIPER

I den kommande texten presenteras informationen från litteraturen ovan som jag har valt att gå vidare med enligt mina kriterier, och använda som gestaltungsprinciper för detta arbete. Gestaltungsprinciperna sammanfattas sedan i punktform.

ÖGON PÅ GATAN

Denna är den mest omtalade och viktigaste delen vad gäller arbetet med trygghet i det offentliga rummet (Uittenbogaard 2020; Cozens et al. 2005; Montoya et al. 2016). Det finns flera tillvägagångssätt att arbeta med för att åstadkomma en social övervakning och fler ögon på gatan. Exempelvis är det viktigt att integrera service och diverse samhällsfunktioner med bostäder (Uittenbogaard 2020; Cozens et al. 2005; Boverket 2019). På detta sätt hålls en utemiljö livlig även delvis efter stängningstiden då de boende fortfarande kommer att röra sig till och från sina hem och kunna se över utemiljön från deras fönster och balkonger (ibid.). Därav är det viktigt att placera fönsterna och balkongerna mot utemiljön som planeras (Uittenbogaard 2020).

För att kunna integrera service med bostäder, kan verksamheter och affärer vara i bottenvåningarna och lägenheterna ovan på dessa (Uittenbogaard 2020). Verksamheterna bör spridas ut längs med till exempel ett centrum eller ett stråk för att utöka partierna där människor rör sig för att exempelvis handla (Uittenbogaard 2020, Gehl 2010). Det är också fördelaktigt att planera trafiken, både bilvägar och gång- och cykelvägar, i anslutning till aktiva utemiljöer för att skapa en synergieffekt där vägarna inte blir ödsliga och utemiljöerna får fler ögon på gatan från förbipasserande trafikanter (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Cozens et al. 2005).

ATTRAKTIV STADSDELSNOD

Syftet är att få människor att vela stanna längre på en plats för att öka livligheten (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Cozens et al. 2005). (Konceptet att locka människor till att stanna längre på en plats har inspirerat mig till detta arbets titel). Detta kan åstadkommas genom att planera sittplatser med skydd i ryggen och överblickbarhet över utemiljön samt att planera in flyktvägar ifall en obehaglig eller farlig situation skulle uppstå (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010). En viktig aspekt är att planera för sitt- och ståplatser i olika väderlekar, till exempel med regnskydd eller uppvärmda bänkar (ibid.). För att kunna locka flera typer av människor till en utemiljö bör det finnas plats för olika typer av aktiviteter och mötesplatser (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Cozens et al. 2005; Boverket 2019). Sådana mötesplatser som lämpar sig för egna grupperingar men som även tillåter spontana möten med nya människor (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010). Genom att kunna möta fler människor stärks den sociala kontexten och människor ser till varandra (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Cozens et al. 2005). En annan planeringsdetalj som brukar uppskattas och får människor att stanna längre på en plats är tillgång till offentliga toaletter (Uittenbogaard 2020).

Grönområden höjer en plats attraktivitet och estetiska värden (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Lindgren et al. 2012; Ceccato et al. 2019). Grönområden är viktiga för vårt

välstånd då dessa är viktiga för rekreation och som mötesplatser (Lindgren et al. 2012; Ceccato et al. 2019). Uppfattningen av grönområden skiljer sig dock mellan dag- och kvällstid (Lindgren et al. 2012). Vanligtvis har mörker en negativ effekt på människor där fysiska och psykiska förändringar sker i kroppen (ibid.). Lindgren et al. (2012) förklarar att detta kan leda till att undvika mörka platser. Detsamma gäller för grönområden som är kompakta, mörka och med dålig sikt (Lindgren et al. 2012; Ceccato et al. 2019). Därmed är det viktigt att planera för fri sikt i ögonhöjd, ha en god belysning och undvika högt och tätt buskage (Lindgren et al. 2012; Ceccato et al. 2019; Gehl 2010; Uittenbogaard 2020). En god belysning är i allmänhet viktig för att kunna avläsa omgivningen och känna sig sedd av andra ifall en person skulle utsättas för fara (Cozens et al. 2005; Ceccato et al. 2019; Montoya et al. 2016).

Mänsklig skala är en viktig faktor som bör tas i beaktning (Gehl 2010; Uittenbogaard 2020). Byggnaderna i ett område bör inte vara för höga för att inte tappa kontakten med och synen över gatumiljön från byggnaderna (ibid.). Gehl (2010) rekommenderar i sin bok ett maxvåningstal på tre till fem våningar. Vad gäller bredd och avstånd till andra beskriver Gehl (2010) att människor kan se och uppfatta en människas ålder, kön och kroppsspråk inom 50-70 meter, medan ansiktsuttryck och dominerade känslor hos den personen uppfattas inom 25-27

meter. Gatorna bör vara lagom breda med en 3 meters överblickbar, öppen yta intill vägen (Uittenbogaard 2020). Det är viktigt att kunna orientera sig och därmed bör det finnas fria siktlinjer och medel som underlättar för orienterbarheten (Gehl 2010; Uittenbogaard 2020). Dessa kan vara som skyltar, landmärken och olika färgkoder (ibid.).

SAMMANHÄNGANDE YTOR

För att ha en kontinuerlig socialövervakning är det viktigt att undvika isolerade och ödsliga ytor (Uittenbogaard 2020). Det är också viktigt att förtydliga gränserna mellan privat och offentlig mark (Uittenbogaard 2020; Cozens et al. 2005). På så sätt känner människor ansvar för vad dessa äger och är beredda att försvara sina egendomar samt respekterar det som ägs av andra (Cozens et al. 2005). Att skilja på privata och offentliga platser kan ske med hjälp av symboliska barriärer, konst och textur eller förändring på ett markmaterial (Montoya et al. 2016). Bostadsgårdarna bör också planeras med en tydlig gräns mellan privat och offentlig mark (Uittenbogaard 2020). Dessa borde dock vara visuellt öppna och överblickbara från närliggande hus (ibid.). Gemensamma boendefunktioner såsom tvättstuga, cykelgarage och miljörum bör ligga centralt i gården för att vara överblickbara (ibid.). På så sätt känner människorna som nyttjar dessa sig trygga under olika tider på dygnet (ibid.).

GESTALTNINGSPRINCIPER

Gestaltungsprinciperna sammanfattas som följande:

Ögon på gatan

- Blandade funktioner
- Verksamheter i bottenvåningar
- Fönster och balkonger mot gaturummet
- Trafik längs med aktiva ytor

Attraktiv stadsdelsnod

- Plats för olika aktiviteter
- Grön stadsdelsnod med hänsyn till sikt
- God belysning
- Mänsklig skala
- Hänsyn till varierande väderlekar
- Orienterbarhet

Sammanhängande ytor

- Undvika isolerade och icke funktionella ytor
- Tydliga gränser mellan privata och offentliga platser

FALLSTUDIE

I detta kapitel ges en bakgrundsbild om läget i Berga med hjälp av en dokumentstudie och intervjuer med Linköpings kommun och polisen. Vidare visas resultatet och bilderna från de två platsbesöken som utfördes.

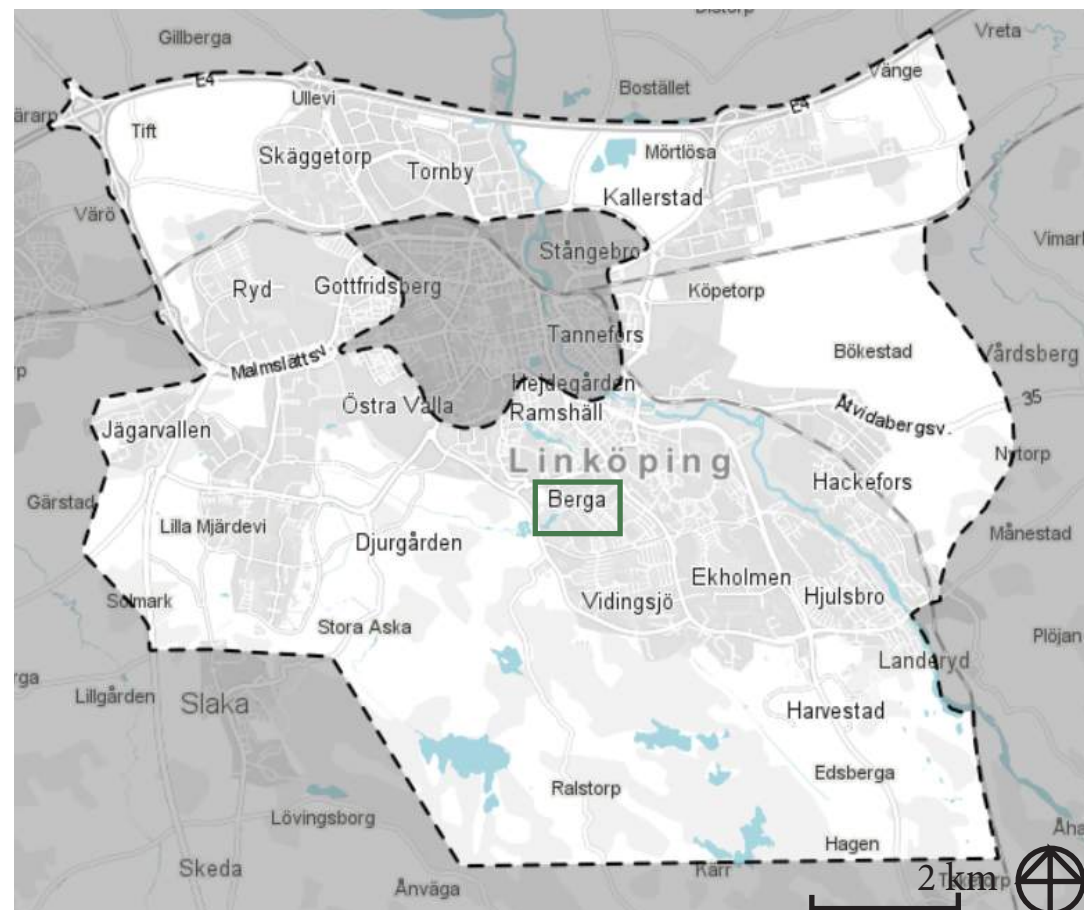
DOKUMENTSTUDIE

Härnäst presenteras tre dokument som är framtagna av Linköpings kommun för att få en bild av Berga, dess utmaningar som behöver arbetas med i stadsdelen och dess potential.

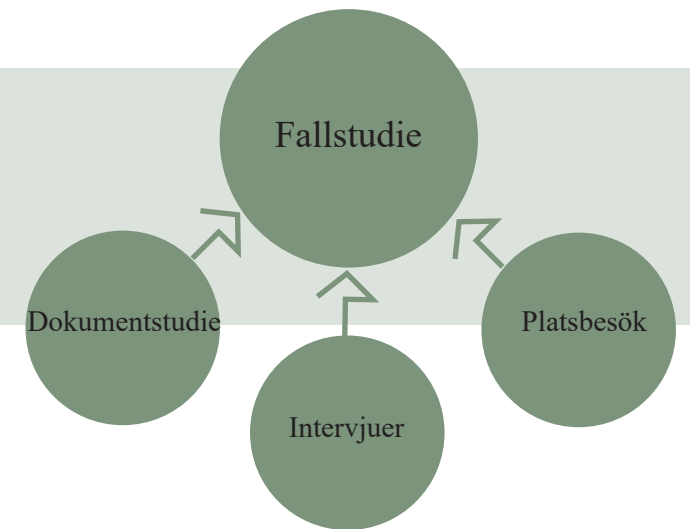
UTVECKLINGSPLAN FÖR LINKÖPING YTTERSTAD 2021 BILAGA 3: PLANERINGS- OCH KUNSKAPSUNDERLAG

I detta dokument framtaget av Linköpings kommun (2021), framgår en utvecklingsplan för alla stadsdelar tillhörande Linköpings ytterstad som visas i figur 8, med fokus på dessa stadsdelars centrum och noder. Utvecklingen av stadsdelsnoderna innebär ny bebyggelse med nya bostäder och varierande funktioner såsom handel och service. Det planeras för nya gator som binder samman stadsdelarna. De befintliga gatorna kommer att förbättras. Några kommer att omvandlas till urbana stråk, vilket innefattar Söderleden och Vistvägen som är de största trafiklederna i Berga och som kantar dagens Berga centrum (figur 9).

I dokumentet framgår att Bergas offentliga miljö är gestaltad enligt en tidstypisk norm där biltrafiken prioriteras. Det framgår även att utemiljöerna behöver upprustning med tillskott av människovänliga vistelsezoner och mötesplatser. Den nya utformningen bör förstärka orienterbarheten med till exempel torgytor och tydliga gestaltningsidéer. Berga slott från 1800-talet som är belägen i så kallat Berga by (figur 9) pekas ut som en särskilt värdefull kulturmiljö.

Figur 8, karta som visar Linköpings ytterstad markerat i vitt och svart sträckad linje. Berga är markerat i en grön heldragen linje.
Källa: ©Linköpings kommun 2022

Figur 9, bearbetat ortofoto som visar Berga, dess centrum och Berga by. Arbetområdet är markerat i en vit heldragen linje.
Ortofotot är från ©Lantmäteriet

NULÄGESBILD BERGA 2021

Detta dokument togs fram av Linköpings kommun (2021) och agerar underlag för kommunens arbete mot segregationen i Berga. I dokumentet visas en allmän bild om Berga med fokus på styrkor och utmaningar. Stora delar av dokumentet handlar om Bergas stadsdelsnod där det framgår till exempel vilka funktioner det är som finns i centrumet och Berga by. Funktionerna i Berga centrum är bland annat: apotek, restaurang, mataffär, postombud och vårdcentral med olika specialistmottagningar. Berga by öppnades år 2021 och är menad att vara som en inkluderande mötesplats för Bergaborna. I Berga by finns: en områdesbaserad socialtjänst, Kontakt Linköping, Ung puls som är en aktivitetsbaserad ungdomsverksamhet, bibliotek och Berga slotts lekpark.

Berga centrum har nyligen sålts till ICA-fastigheter och de har inkommit med en ansökan för att utveckla och bygga om centrumet. Kommunen gav samtycke till arbetet och anser det vara högst prioriterat då centrumet behöver ombyggnation och detta kommer att gynna Berga samt närliggande stadsdelar. I dokumentet listas en del utmaningar och ”knäckfrågor” i Berga. Dessa är som: stora socioekonomiska skillnader, intern och extern segregation, kriminalitet som skapar otrygghet, barn och ungas involvering i kriminalitet, hög arbetslöshet, svagt lokalt

föreningsliv, trångboddhet samt saknad av offentliga miljöer för alla då centrumet inte fungerar som det ska. Centrumet används idag mestadels som en samlingsplats för ungdomar. Även Berga-borna efterfrågar nya mötesplatser såsom kaféer och bibliotek.

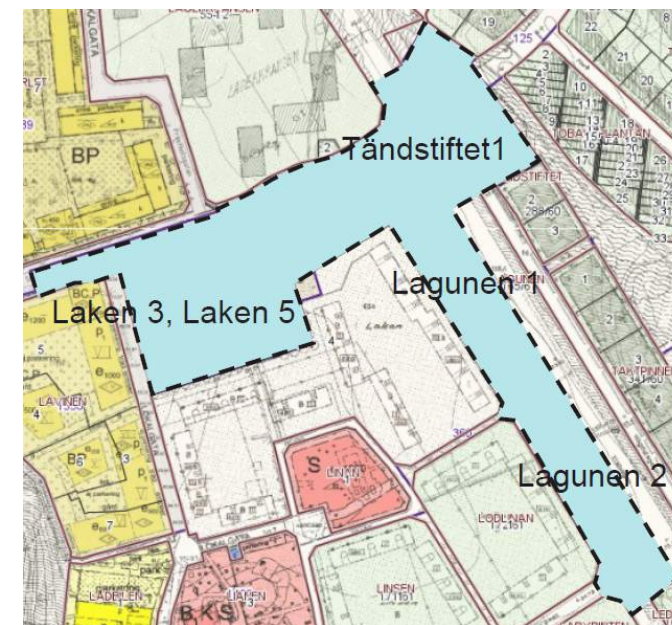
ÅTGÄRDSPLAN MOT SEGREGATION 2022

Åtgärdsplanen togs fram av Linköpings kommun (2022) för att kartlägga arbetet mot segregationen i Skäggetorp, Ryd och Berga. Det finns även en beskrivning av dessa stadsdelars utmaningar och hur vissa utmaningar bör åtgärdas för att motverka segregationen. Berga beskrivs som en stadsdel där otrygghet till följd av allvarlig brottslighet förekommer. De mest förekommande brotten är narkotikaförsäljning, cykelstölder och skadegörelse. Det sker även dödliga skjutningar mellan lokala kriminella grupperingar och unga dras ofta i sådana kriminella miljöer. Berga särskiljs från Ryd och Skäggetorp och beskrivs vara mer varierande i upplåtelseformerna och mer integrerad med intilliggande stadsdelar. Däremot har Berga en större intern segregation där till exempel villaområdena och hyresrättsområdena är segregerade från varandra. Detta syns i exempelvis skolorna, där vissa domineras av barn med svenskt ursprung och andra domineras av barn med utländsk bakgrund. I åtgärdsplanen föreslås en del åtgärder gällande de tre berörda

stadsdelarna, dessa är som att prioritera arbetet med utvecklingen av Berga centrum.

TJÄNSTESKRIVELSE : PLANBESKED BERGA CENTRUM 2021

Efter att ICA-fastigheter köpte Berga centrum, inkom de till Linköpings kommun med ansökan om planbesked för att bygga om platsen (Linköping kommun 2021a). Berga centrum anses vara en nod för mobilitet och en viktig mötesplats. Syftet med projektet är att riva ner centrumbyggnaden och anlägga nya byggnader med 300 nya lägenheter samt kommersiella verksamheter i bottenvåningarna. Det nya centrumet ska genom sin utformning bidra till en trygg och livlig miljö. Berga centrum anses vara en viktig och naturlig nod i södra Linköping. Centrumet planeras därmed att öppnas upp mot, och flyttas närmare korsningen mellan Söderleden och Vistvägen, då dessa kommer att omvandlas till urbana stråk. ICA-fastigheter önskade en ombyggnation av fastigheterna Laken 3 och Laken 5. Stadsplaneavdelningen planerar dock att arbeta med en större planavgränsning för att kunna jobba med helheten i stadsdelsnoden (figur 10). Arbetet planeras att påbörjas under 2022 och slutföras tidigast år 2024.

Figur 10, preliminära arbetsområdet för kommunens arbete med Bergas stadsdelsnod (Linköpings kommun 2021a).

Dokumentstudie - vad jag tar med mig

- Berga centrum behöver upprustning och tillskott av fler funktioner och vistelsezoner
- Trafiklederna i Berga kommer att omvandlas till urbana stråk
- I Berga finns kulturhistoriskt viktiga platser såsom Berga by
- Berga utmanas av olika problem såsom hög kriminalitet
- Kommunen planerar för en ombyggnation av Bergas stadsdelsnod

INTERVJUER MED KOMMUNEN OCH POLISEN

Det kommande avsnittet visar en intervju med representanter från Linköpings kommun för att få information om kommunens pågående arbete med Bergas stadsdelsnod och vad kommunen vill åstadkomma. Därefter visas en intervju med kommunpolisen i Linköping för att få bakgrundsinformation om hur polisen ser på Berga, vad som polisen anser vara viktigt att fokusera på och vilka de mest utmanade problemen på platsen är.

KOMMUNENS SYN PÅ BERGA OCH KOMMUNENS VISION

Till detta moment av arbetet intervjuade jag två planarkitekter som är ansvariga för projektet och arbetet med Berga centrum. Planarkitekterna A och B har en positiv inställning till projektet då de anser att centrumet inte har fungerat på länge. I början av intervjun presenterade intervjupersonerna uppdragsbeskrivningen där utmaningar och förutsättningar framgår. Planarkitekterna förklarar att de främsta utmaningarna är socioekonomiska utmaningar, utanförskap, grov kriminalitet, segregation och narkotikaförsäljning. Planarkitekt A förklarar att till exempel många unga utnyttjas av äldre kriminella och dras in i grov kriminalitet.

Vidare pratade planarkitekterna om att projektet Berga centrum är högst prioriterat och efterlängtat. Därefter förklarar de syftet med projektet vilket instämmer med det

som står i planbeskedet ovan från 2021. ICA-fastigheter inkom med en ansökan om att bygga 300 nya lägenheter där de nya byggnaderna omfattar 35 000 kvm ljus BTA, vilket är boarea och handel. I ansökan tänks byggnaderna ligga på 5–13 våningar. Planarkitekt A kommenterar detta ”Jag som har jobbat en del med trygghet i planering, säger spontant att det inte blir mer tryggt med 13 våningar. Utan man pratar om att gränsen går någonstans vid 5 där man kan ha ögon på gatan, en del säger väl 3 till och med.”. Samhällsbyggnadsnämnden är positiv inför initiativet från ICA-fastigheter men detaljer som area och höjd kommer att diskuteras vidare menar planarkitekt A.

Vidare berättar planarkitekterna om deras utökning av planområdet jämfört med ICA-fastigheters ansökan. Kommunen vill jobba mer övergripligt och inkludera dessa fastigheter: Tändstiften, Laken 3, Laken 5, Lagunen 1 och Lagunen 2 (figur 10). Tändstiften är idagsläget en bensinmack och kommunen vill gärna ändra funktion på fastigheten men är oklart till vilken funktion än. Syftet med Tändstiften är att inkluderas med Berga centrum och förstärka kopplingen mellan sidorna av korsningen mellan Vistvägen och Söderleden. Planarkitekt A berättar medan hon pekar på fastigheterna Laken 3 och Laken 5 ”kriminell mark, som många ser det tror jag på kvällen”. Hon förklarar att andra sidan Vistvägen är dyra villor och människorna som bor där inte tar sig över vägen för att handla i Berga centrum på

kvällen. Planarkitekt B förklarar även varför kommunen vill inkludera Lagunen 1 och Lagunen 2 i planområdet: ”Till exempel är Lagunen 1 och Lagunen 2 en väldigt mörk del, man är inte så synlig. Det är en parkering, som jag i alla fall har fått ta del av, upplevs otrygghet i när man rör sig genom stråken [Vistvägen och Söderleden]. Det finns inte allmänhetens öga riktigt och gårdarna som finns runtomkring har baksidorna mot det [parkeringen].”

Till ett framtida arbete berättar planarkitekterna att kommunen vill koppla an Berga by till Berga centrum och förbättra den miljön. Planarkitekt A förklarar att Berga by byggdes nyligen om för att anpassas efter de nya samhällstjänsterna i Berga by, såsom socialtjänsten, Kontakt Linköping, Ung puls och biblioteket. Planarkitekt A berättar att kommunen ser också gärna att fastighetsägarna mellan planområdet i figur (9) och Berga by arbetar med rummen utanför deras hus då dessa rum ”saknar en hemvist” såsom planarkitekt B uttryckte. Slutligen har kommunen en positiv syn på arbetet med Berga och betonar styrkorna på platsen, som planarkitekt A uttryckte: ”Det [Berga centrum] ligger väldigt integrerat i staden och det är väldigt nära centrum, så att vi är ändå väldigt hoppfulla om att vi kan få ordning på Berga”.

Intervju med kommunen - vad jag tar med mig

- Skapa en attraktiv, levande, inkluderande och trygg vistelsemiljö dygnet runt
- Förstärka Bergas stadsdelsnod som en viktig knutpunkt i korsningen mellan de två blivande urbana stråken Vistvägen och Söderleden och överbygga barriären mellan sidorna av korsningen
- Arbeta fördjupat med trygghetsaspekten och översiktligt med de andra aspekterna som kommuns representanter nämner: barnperspektiv, trafikkommunikation och tillgänglighet
- Ta hänsyn till det framtida arbetet med sammankoppling till Berga by

POLISENS SYN PÅ BERGA

Polisen har en annan gränsdragning på Berga än kommunen. Detta beror på att Berga är internt segregerat och områden såsom villaområdena inte har samma utmaningar som hyresrätterna och därmed exkluderas. Denna gränsdragning kallas för poliskommundel och varierar från år till år där den ibland kan se ut som kommungränsen. Kommunpolisen berättar under intervjun att de flesta brotten sker i Berga centrum och runtomkring centrumet.

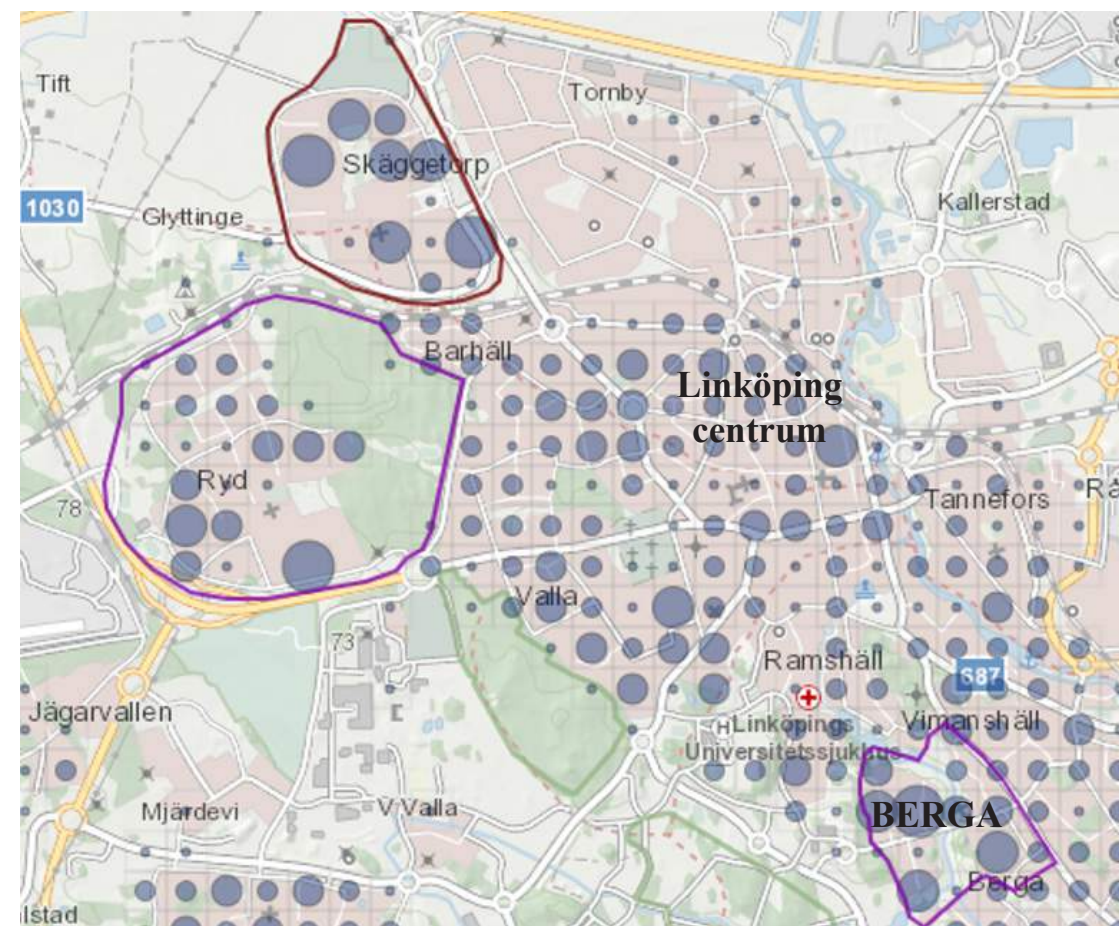
Vid frågan om vad som kännetecknar Berga svarar kommunpolisen: ”Vad som kännetecknar Berga är väl att det är ganska utbredd segregationen i Berga. Det är ganska starkt uppdelat beroende på socioekonomisk bakgrund och till viss del etnisk härkomst och var man bor någonstans”. Vidare förklarar kommunpolisen kring de mest utmanade brotten i Berga ”Det finns en etablerad marknad för narkotikaförsäljning i Berga. Det för med sig en del våldsbrott, skadegörelser, personrån som hänger ihop med det här [narkotikaförsäljningen]”. Vid frågan om vad kommunpolisen anser vara viktigt att fokusera på vid arbetet med omformningen av Berga centrum och fastigheterna runtomkring svarar han: ”I centrum så är det ju, sent på kvällarna det blir väldigt dött där, inte så mycket insyn från närliggande bostadshus. Där sker det en del skadegörelse. Att man då kanske krossar rutorna på någon butik eller restaurang. Det har skett vid flera

tillfällen. Man är lite skyddad där. Det finns inte mycket insyn från något annat håll.” Kommunpolisen betonar vikten av att ha en social övervakning på platsen för att minska brottsfallen.

Vad som gör arbetet med trygghet i Berga extra viktigt enligt kommunpolisen är att det finns en stor andel barn och ungdomar i Berga jämfört med andra stadsdelar och att ungdomarna dras in i kriminella sammanhang. Detta berättar kommunpolisen när han visar GIS-kartor som Polisens IT-stöd har tagit fram (figur 11). Vidare förklarar han att unga män tillför ordningsstörningar till centrumet och upplevs hotfulla av centrubesökarna. Han berättar att detta kan bero på avsaknad av mötesplatser som är lämpliga för unga män och att de istället väljer att grupperas och vistas vid till exempel entrén och trappan till vårdcentralen i centrumet. Kommunpolisen nämner på slutet en stor fördel med Berga vilken är att Söderleden och Vistvägen löper precis intill centrumet. Detta ökar Bergas integration med närliggande stadsdelar då människor som inte bor i Berga stannar till för att exempelvis handla menar han. Han utvecklar att detta bör utnyttjas för att bidra till en minskad situationell brottslighet.

Intervju med polisen - vad jag tar med mig

- Fokusera på trygghet och säkerhet genom att..
- Öka den sociala övervakningen och blanda in fler funktioner
- Planera in vistelsezoner för ungdomar
- Utnyttja att trafiklederna löper igenom Berga där människor från andra stadsdelar stannar till för att handla i Berga

Figur 11, karta som visar i cirklar antal barn 0-15 år i Linköping. Berga i sydöst om kartan.
Källa: Polisens it-stöd ArcGIS 2021-12-06

PLATSBESÖK

Härnäst presenteras resultatet och bilder från platsbesöken som utfördes under dag- och kvällstid.

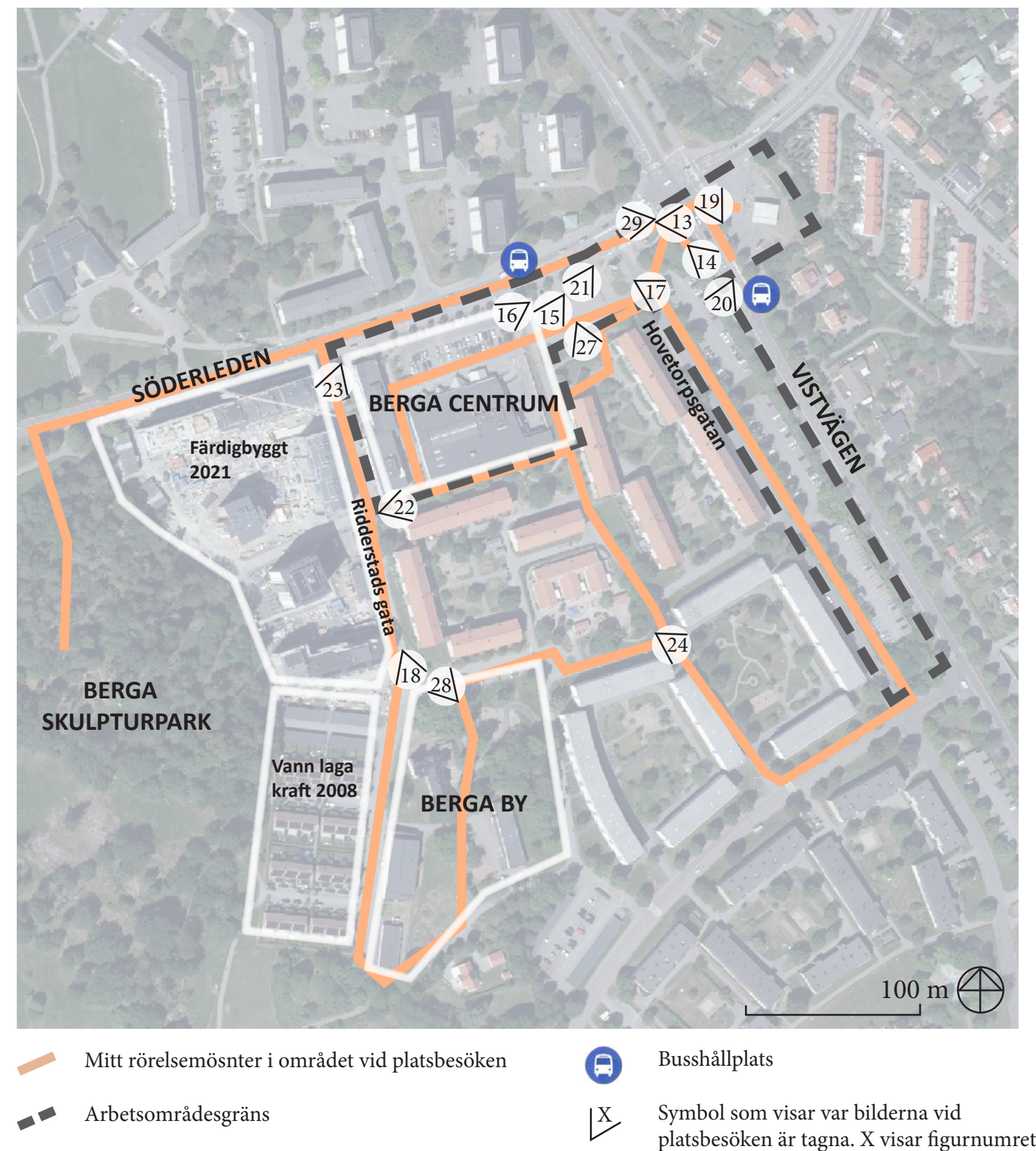
DAGTID 11/2/2022 KL 14

Detta besök utfördes en vintervarm och solig dag i februari. Det var en vardag och en tidig eftermiddag, det vill säga under arbetstid. Ett tiotals människor rörde sig mellan de två busshållplatserna i området och Berga centrum (figur 12, se även bilder från detta besök figur 13-18 och 27-29). I och runt Berga centrum fann jag människor i olika åldrar och kön. Människorna i centrumet handlade, parkerade, gick, stod eller hängde och pratade. Direkt vid ankomsten till Berga centrum noterade jag att det finns stora parkeringsytor som är använda i olika grader. Resterande ytor i Berga centrum är precis som parkeringsytorna, hårdgjorda och kala. Det finns inga grönområden, gatuvegetation, vistelseytor eller sittplatser, vilket gjorde att jag upplevde utemiljön i Berga centrum som icke inbjudande.

Berga centrum består av två byggnader där i den ena större av dem finns en ICA-butik, två restauranger, ett apotek och en salong och i andra finns bland annat kontor, en secondhandbutik och en vårdcentral. Vidare promenerade jag i centrumbyggnaderna och runt dem. Jag kände av platsens livlighet då det fanns många människor i och runt centrumet. Därefter promenerade jag västerut mot Berga skulpturpark och de nybyggda husen från 2021 (figur 12). Jag

upplevde en stor skillnad på skalan mellan centrumet och fastigheterna runt centrumet som är från 1960-talet, och de nybyggda husen. Husen från 60-talet är 3 våningar och de nybyggda husen var bredare och högre, 7-11 våningar. Jag upplevde att alla lamellhus, både dessa från 1960-talet och dessa från 2021, är väldigt breda och utgör stora barriärer mellan gaturummet och bostadsgårdarna. De flesta husen är 50-70 meter breda och det bredaste huset är 100 meter brett.

Vidare promenerade jag söderut på Ridderstads gata (figur 12) där jag på håll kunde se Berga by. Berga by syntes tydligt då den ligger uppe på en kulle. Jag upplevde att livligheten som jag kände vid centrumet avtog direkt vid utgång från centrumområdet. Jag bemöttes av tystnad och lugn vid bostäderna, både de nybyggda och de från 60-talet. Jag noterade skillnaden på bostadsgårdarna i området, där vissa är öppna och andra är helt slutna (se analysplanen i figur 26). Bostadsgårdarna i området är stora och användes inte vid den tidpunkten. Jag promenerade vidare i området och upplevde svårsläslighet då jag hade svårt att orientera mig på platsen. På detta besök upplevde jag ingen otrygghet. Detta beror antagligen på att jag inte upplevde direkt hot av någon person och att besöket utfördes under dagtid.

Figur 12, karta som visar hur jag rörde mig i området vid platsbesöken samt var bilderna från platsen är tagna. Ortofotot i bakgrunden är från ©Lantmäteriet

Figur 13, Ingo, obemannad bensinmack från väst.

Figur 14, Vistvägen från norr. Visar vägens bredd och en hållplats till höger i bilden

Figur 15, Berga centrum från nordsöst. Visar byggnadshöjden samt kontrasten mot de nybyggda husen i bakgrunden

Figur 16, Berga centrum från nordöst, den avlånga byggnaden

Figur 17, avlånga parkeringen från Hovetorpsgatan. Visar bredden på gatan och parkeringen samt nivåskillnaden till Vistvägen i bakgrunden

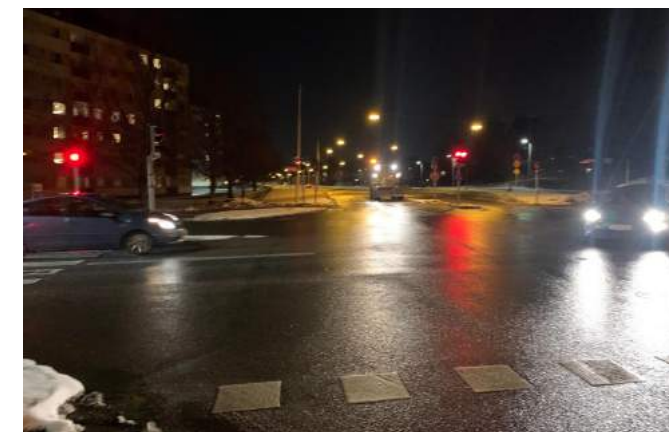

Figur 18, Berga by från norr. Berga by ligger på en kulle och denna byggnad är Berga slott där det idag finns ett bibliotek

KVÄLLSTID 25/2/2022 KL 19

På detta besök (se bilder från platsen figur 19-24) ville jag undersöka rörelsemönstret, livligheten, sikten och belysningen under kvällstid. Jag ville även känna efter huruvida jag känner mig mindre trygg under kvällstid i Berga eller ej. Vid ankomst till Berga centrum noterade jag att platsen var mindre livlig, vilket kan förklaras av det kalla, regnsnöiga vädret och mörkret. Jag noterade att Berga centrum såsom hela analysområdet är väl belyst. Detta är med undantag av Berga by som är dåligt belyst. Utanför Berga centrum träffade jag endast på två personer som gick ihop.

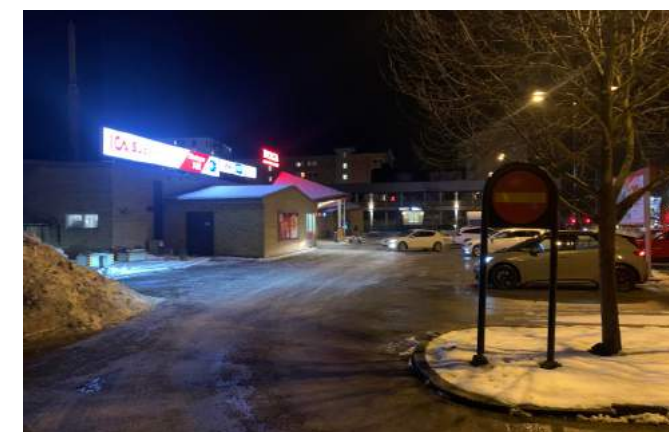
Jag promenerade längs med olika vägar i analysområdet och upplevde att de breda gatorna och belysningen hjälpte att avlägsna känslan av otrygghet som annars hade uppstått hos mig, om jag som kvinna är ute själv en sen kväll i ett område utanför stadskärnan. Jag var dock vaksam till följd av att ha läst och summerat trygghetsmätningen och brottsstatistiken. Min upplevelse av platsen på det besöket är baserad på förutsättningarna under den specifika tiden och kunde ha varit annorlunda ifall jag exempelvis träffade på personer som utförde en illegal handling. Jag var till exempel orolig över att passera förbi gångvägen mellan centrumbyggnaderna då kommunpolisen (2022) pekade ut den som en plats för narkotikaförsäljning. Denna gångväg var tom och jag kunde röra mig där och fota utan rädsla.

Figur 19, korsningen mellan Vistvägen och Söderleden. Visar vägbredden

Figur 20, avlånga parkeringen från Vistvägen. Visar nivåskillnaden ner till parkeringen och det täta buskaget som skymmer sikten

Figur 21, Berga centrum från nordsöst och en del av den hårdgjorda parkeringen

Figur 22, väg som kantar Berga centrum från syd. Visar exempel på hur siktlinjer är hindrade till följd av hur byggnader är placerade

Vad jag tar med mig från platsbesöken

- Det finns stora hårdgjorda parkeringsytor som skulle kunna nyttjas till varierande funktioner
- Det saknas grönområden, integrerad grönska i utemiljön, vistelseytor och mötesplatser
- Det är svårt att orientera sig då det finns barriärer som skymmer sikten, såsom buskage i ögonhöjd och breda hus

Figur 23, byggnaderna från nordöst och skalan på dessa

Figur 24, Bostadsgård i sydöst. Ett exempel på hur bostadsgårdarna är stora samt skalan på byggnaderna från 1960-talet

GESTALTNING

I detta kapitel presenteras gestaltungsarbetet och dess beståndsdelar samt gestaltungsförslaget.

INVENTERING OCH ANALYS

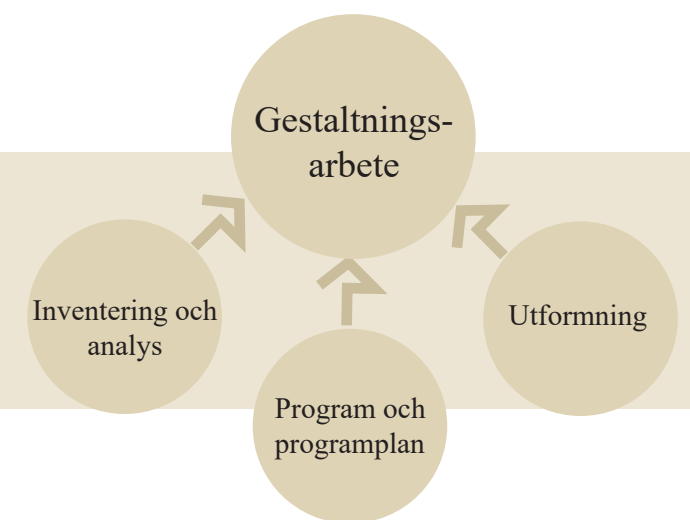
Den kommande texten och planerna visar resultatet från inventeringen och analysen för Berga och dess stadsdelsnod.

FUNKTION OCH KARAKTÄR

I Berga finns varierande funktioner uppdelade i olika områden. I det valda analysområdet som visas i figur 25 omfattas Bergas stadsdelsnod och områdena runtomkring. Berga centrum är den delen som innehar högst grad av aktivitet, vilket förklaras av de olika samhällstjänsterna som finns i centrumet. Dessa tjänster är som apotek, restauranger, mataffär, postombud och vårdcentral med olika specialistmottagningar. Resterande samhällstjänster finns i Berga by i söder. I Berga by finns Berga slott som idag har byggts om och använts bland annat som kontor för en områdesbaserad socialtjänst och Kontakt Linköping. I Berga slott finns det även ett bibliotek. I Berga by finns för övrigt Ung puls som är en aktivitetsbaserad ungdomsverksamhet, en lekpark och en före detta skolbyggnad som idagsläget står oanvänd. Historiskt sett byggdes Berga by

under 1800-talet av Anton Ridderstad och ritades av arkitekten Johan Lagerström (Löfgren Ek 2018). I väst ligger Berga skulpturpark som också byggdes av Anton Ridderstad år 1914 (ibid.). Parken var menad att vara ett friluftsmuseum och inspirerades av Skansen i Stockholm (ibid.). I parken finns monument för personer som har haft en stor betydelse för Östergötland, till exempel konstnären Sofia Isberg och industrimannen Louis de Geer (ibid.). Skulpturparken och likaså Berga by anses vara av ett högt historiskt värde i Linköping (Löfgren Ek 2018; Linköpings kommun 2021b).

De återstående delarna i analysområdet är bostäder som är byggda under 1960-talet, med undantag av bostäderna i väst som var färdigbyggda år 2021 (figur 25). De flesta bostäderna i analysområdet är hyresrätter enligt intervjun med kommunen. Karaktären i analysområdet varierar. Till exempel är gårdarna i norr tidstypiska för 1960- till 1970-talet med höga punkthus i 7 våningar. De övriga husen som byggdes under 1960-talet är inte tidstypiska för perioden och är 3 våningars lamellhus, vilket påminner om stilen i 1940 och 50-talet enligt min bedömning. De nya husen i väst från 2021 är störst i området och är mellan 7-11 våningar. Till öst om Vistvägen ligger stadsdelen Vimanshäll och bostäderna i direkt anslutning till Vistvägen består av villor.

Figur 25, en inventering av Bergas stadsdelsnod och området runtomkring. Ortofotot i bakgrunden är från ©Lantmäteriet

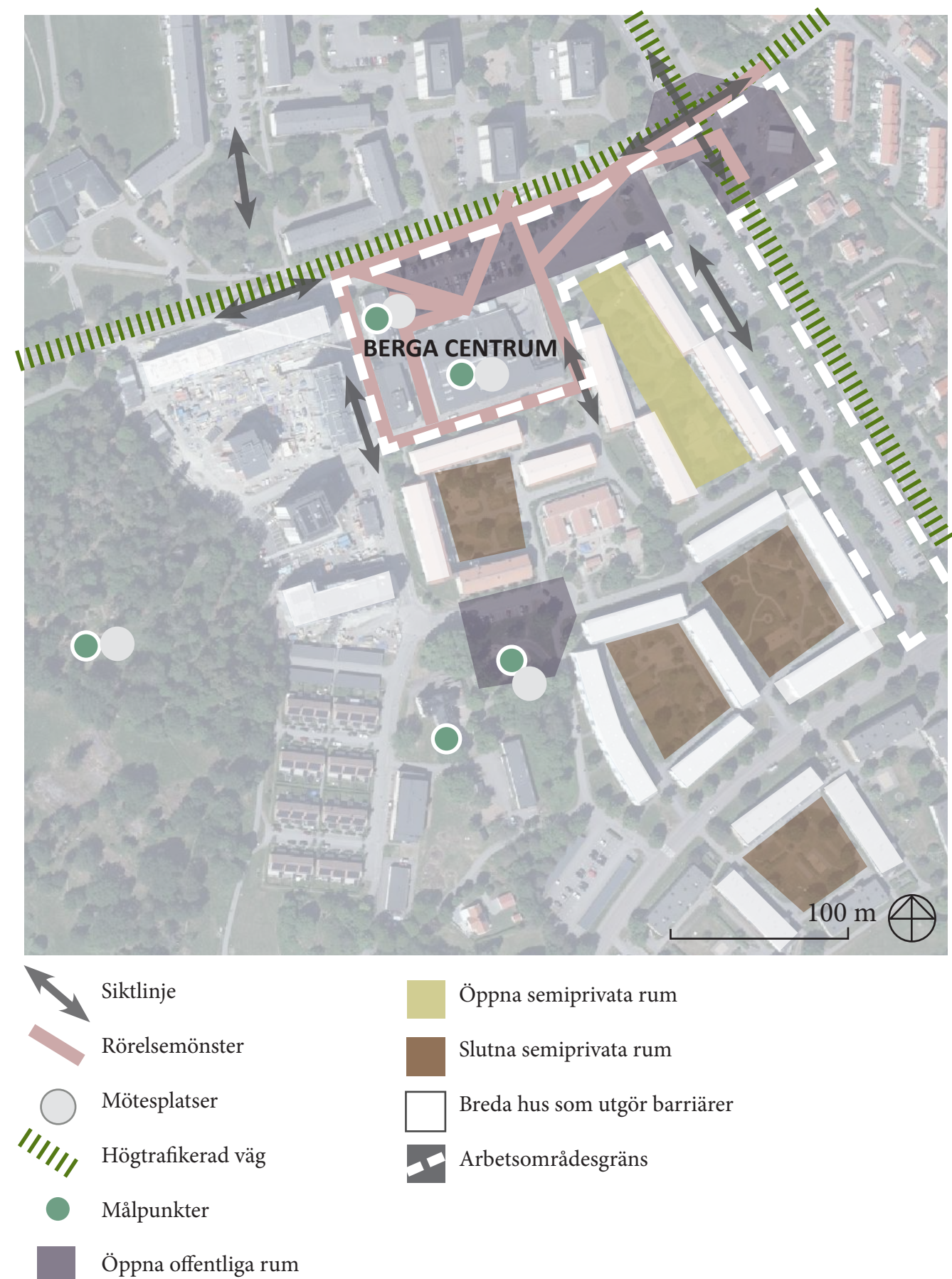
Det finns stora parkeringsytor i området. I den östliga avlånga parkeringen finns två trädalléer. Den västra av dessa består av lönnar planterade i en gräsyta, den östliga består av lönnar blandade med annat vildvuxet, tätt buskage. Jag bedömer att dessa parkeringsytor tar onödigt med plats och hade kunnat utnyttjats bättre. Det saknas till exempel grönytor som är integrerade med centrumet, mötesplatser och sittplatser vilket jag bedömer vara viktigt att ha i åtanke vid en framtida planering av platsen. Ungdomar som saknar hängytor sitter i trappan till vårdcentralen i Berga centrum och blockerar vägen till andra människor som ska ta sig in i byggnaden (Kommunpolisen 2022).

RÖRELSEMÖNSTER, MÅLPUNKTER, RUMSLIGHET OCH LÄSBARHET

Vid första platsbesöket som ägde rum en vardag tidig eftermiddag noterade jag ett tydligt rörelsemönster (Figur 26). Människorna på platsen rörde sig framförallt mellan busshållplatserna och centrumet och mellan centrumet vidare mot olika fastigheter. Jag upplevde att centrumet var livligt men livligheten avtog direkt vid utgång från centrumområdet. Till söder om centrumet på dess baksida hängde två grupper av vad jag antar är män. För övrigt träffade jag på få enstaka människor i analysområdet. I Berga by noterade jag en familj i lekparken och denna familj var

de enda människorna som syntes till söder i analysområdet. Vid andra platsbesöket som ägde rum kl 19 en vardag noterade jag samma rörelsemönster.

Orienterbarheten mellan Berga centrum och de intilliggande stora trafiklederna, Söderleden och Vistvägen, är god enligt min bedömning då trafiklederna är breda och centrumet är öppet mot dessa. Söderleden är en två- till trefilig högtrafikerad väg och Vistvägen är en tre- till fyrfilig högtrafikerad väg. Båda trafiklederna planeras att omvandlas till urbana stråk (Linköpings kommun 2021b). Den avlånga parkeringen som kantar Vistvägen i väst ligger i en sänka med höjdskillnad på cirka 1,5 mot Vistvägen och en halvmeter från andra hållet (se figur 20). Detta gör att kontakten och sikten mellan Vistvägen och parkeringen tappas enligt min bedömning. Höjdskillnaden mellan parkeringen och Vistvägen minskar successivt norrut och avtar vid korsningen. Berga by ligger på en topografisk höjd och är därmed delvis synlig från vägen till väst om den. Berga by syns för övrigt inte från andra vinklar. Grönområdet Berga skulpturpark är totalt osynlig från stadsdelsnoden. I allmänhet bedömer jag att orienterbarheten i området är svag. I min uppfattning kan detta bero på att de viktigaste landmärkena, Berga centrum, Berga by och skulpturparken, inte är synliga från olika håll. Det finns få långa siktlinjer mellan de olika fastigheterna till vilket jag bedömer vara en följd av hur byggnaderna är placerade och vägarna är dragna.

Figur 26, en analys av Bergas stadsdelsnod och området runtomkring. Ortofotot i bakgrunden är från ©Lantmäteriet

Rumsligheten i analysområdet är framförallt sluten. De öppna offentliga rummen finns enligt min bedömning endast vid parkeringarna norr om Berga centrum och vid lekparken i Berga by. Bostadsgårdarna i analysområdets 60-talshus är stora och slutna med undantag av den gulmarkerade bostadsgården i figur 26 som är stor och öppen. Lamellhusen i området är breda, de flesta är 50 – 70 meter breda men finns även ett hus som är 100 meter brett. Husen utgör enligt min bedömning stora barriärer mellan gaturummet och bostadsgårdarna och innebär långa omvägar för att ta sig runt ett hus.

Figur 27, Den öppna bostadsgården, gulmarkerad i figur 26. Bild tagen från norr. Visar även hur vegetationen skymmer sikten.

Figur 28, bild som visar de nybyggda husen från söder, till vänster i bilden och längst bak. Jämfört med husen från 60-talet till höger som är 3 våningar

Figur 29, Söderleden och punkthusen till höger i bilden. Bild tagen från sydväst

PROGRAM OCH PROGRAMPLAN

Arbetsområdet har fördelen att vara belägen intill trafikerade vägar vilket bidrar enligt Uittenbogaard (2020) till en ökad social övervakning (figur 30). Enligt intervjun med kommunpolisen är detta även fördelaktigt då människor som inte bor i Berga har lätt att stanna förbi för att handla vilket bidrar till platsens livlighet och användning. Läget intill trafikerade vägar nyttjas genom att placera ett nytt stråk längs med Vistvägen i öst där siktlinjer mellan stråket och Vistvägen bevaras. Stråket är bilfritt med undantag av lastbilstrafik och skötselbilar för att ge trygghet åt stråkets besökare, vilket är ett viktigt kriterium enligt Gehl (2010).

Det är viktigt att ha olika funktioner och aktiviteter för olika människogrupper, för att stärka tryggheten och säkerheten i det offentliga rummet (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Cozens et al. 2005; Boverket 2019). Därmed planeras för olika funktioner längs med stråket där det finns bland annat en vistelseyta för ungdomar vilket kommunpolisen (2022) betonade vara viktigt. Här finns det bostäder med verksamheter på bottenvåningarna vilket är viktigt för platsens användning under olika tider på dygnet (Uittenbogaard 2020). ICA-butiken är viktig i området, dels för dess viktiga funktion som en mataffär, dels för att ICA-fastigheter äger marken och dessa är de som inkom med ansökan om en ombyggnation av centrumet (Linköpings kommun 2021a). Butiken placeras i norr om området för att tillgängliggöra

den nära busshållplatserna och med ett parkeringsgarage under butiken. Att använda ett parkeringsgarage istället för den parkeringen som tidigare fanns tillåter att marken används till andra funktioner såsom jag noterade under platsbesöken och analysen.

I området finns en riklig vegetation med årstidsvariation då vegetation bidrar med estetiska värden, är viktig för vårt välmående och används för rekreation (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Lindgren et al. 2012; Ceccato et al. 2019). I hela området är vegetationen vald med hänsyn till sikt då detta är viktigt för att kunna läsa av omgivningen och orientera sig (ibid.). I den västra delen av arbetsområdet är nya bostadskvarter belägna vilka också är rika på vegetation. Bostadskvarteren är slutna mot Söderleden i norr för att dämpa bullret men öppna mot gaturummen i väst eller öst för att behålla kontakten med dessa. Detta är viktigt för att bidra till den sociala övervakningen (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010).

Alla nya byggnader i området förutom ICA-byggnaden är max fem våningar höga och max fyrtio meter breda. Detta är för att ta hänsyn till den mänskliga skalan och behålla kontakten med gaturummet enligt Gehls (2010) kriterier, samt för att inte utgöra breda barriärer i området såsom jag upplevde att de befintliga byggnaderna i Berga är. ICA-byggnaden önskas vara i en stor plan yta med ett lastutrymme

intill enligt intervjun med planarkitekt A. I området finns en god belysning vilket visualiseras i figur 32. Detta är viktigt för en säker och trygg utemiljö (Cozens et al. 2005; Ceccato et al. 2019; Montoya et al. 2016).

Den västra trädallén behålls då den har ett ekologiskt värde och den östra buskageblandade allén behöver tas bort då den ligger i en sänka som nämnt i analysen och marken behöver jämnas upp i höjd med Vistvägen.

Programpunkter

- Ett stråk med nya bostäder och verksamheter på bottenvåningen samt siktlinjer till och från den intilliggande Vistvägen
- Attraktivt stråk som lockar olika människogrupper från både Berga och närliggande stadsdelar i södra Linköping, detta sker genom att ha..
- Varierande funktioner, aktiviteter, mötesplatser och vistelsezoner
- Mänsklig skala: nya hus är 5 våningar och max 40 meter breda
- Riklig grönska med årstidsvariation som skapar rum och höjer upplevelsevärdena, dock inte skymmer sikten
- Bostadsgårdar som är integrerade med gaturummet

Figur 30, programplan för gestaltningen av Bergas stadsdelsnod. Ortofotot i bakgrunden är från ©Lantmäteriet

	Arbetsområdesgräns		Bilfritt promenadstråk med olika aktiviteter och integrerad grönska
	Nya bostäder. Max bredd 40 m. Max höjd 5 vån. Slutna bostadsgårdar mot Söderleden, öppna mot vägen i söder		Torg med plats för marknad, loppis och foodtrucks mm.
	Nya bostäder med verksamheter på bottenvåningen. Max bredd 40 m. Max höjd 5 våningar		

GESTALTNINGSFÖRSLAG

Den nya stadsdelsnoden är belägen i den före detta östliga avlånga parkeringen, gamla centrumet samt gamla bensinmacken (figur 31). För att kunna ha ett sammanhängande stråk med siktlinjer och olika aktiviteter fokuseras stadsdelsnoden till den gamla östliga parkeringen då parkeringen är avlång och stor. Gamla centrumet omvandlas till två nya bostadskvarter med bostadsgårdarna öppna mot gaturummet i öst eller väst. Den gamla bensinmacken gestaltas med samma formspråk och vegetation som i stråket för att förstärka kopplingen mellan de två sidorna om Vistvägen enligt kommunens önskemål. Denna del innefattar ett utegym för vuxna med en anslutande park då den är belägen i korsningen mellan högtrafikerade vägar som noterat i analysen

För att ersätta den gamla parkeringens funktion erbjuder det nya stråket två parkeringsmöjligheter, parkeringsgarage i norr och parkeringshus i söder. I stråket finns olika funktioner såsom handel och bostäder. De nya huskropparna är placerade längs med stråket med framsidan och balkongerna mot stråket då detta är viktigt för den sociala övervakningen enligt Uittenbogaard (2020). Det finns utrymmen mellan dessa hus som utnyttjas till olika aktiviteter samt tillåter siktlinjer in från Vistvägen. Insynen från Vistvägen, de nya bostäderna i stråket och de gamla bostäderna till väst om stråket bidrar till en ökad social övervakning i stråket efter stängningstiden enligt litteraturens rekommendationer (till exempel Uittenbogaard 2020). Stråket erbjuder en mängd olika aktiviteter såsom restauranger och kaféer, park, torg med plats för marknad och foodtrucks, lekplats, vistelseyta för ungdomar med basketplan och läktare samt en mataffär. Detta kommer enligt litteraturen (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Cozens et al. 2005; Boverket 2019) att locka

Figur 31, illustrationsplan för Bergas stadsdelsnod. Skala 1:1500 (A3)
Visar arbetsområdet i sin helhet samt förslagets olika delar

olika människogrupper från Berga men även närliggande stadsdelar och därmed öka platsens attraktivitet och den sociala övervakningen. I stadsdelsnoden och specifikt i parken finns olika sittmöjligheter i sol och skugga samt takskydd för att människor ska kunna använda platsen i olika förhållanden och stanna längre tid (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010).

Vegetationen väljs med hänsyn till sikt då detta är viktigt för att kunna se över omgivningen och orientera sig (Uittenbogaard 2020; Gehl 2010; Lindgren et al. 2012; Ceccato et al. 2019). Låga buskar och perenner som inte överstiger en meter i höjden används (se perspektivbild i figur 29). Träden är uppstammade för att inte skymma sikten och är av varierande arter för att bidra med estetiska och ekologiska värden året runt. I stadsdelsnoden finns en variation i markmaterialet samt orienteringsskyltar för att underlätta för orienterbarheten och stärka tryggheten på platsen (Gehl 2010; Uittenbogaard 2020). Stadsdelsnoden innehar överlappande funktioner som i den fysiska miljön är belägna intill varandra. Detta är för att undvika tomma och oplanerade ytor (Uittenbogaard 2020).

Figur 32, visar gestaltningsförslaget och ljussättningen i området. Det finns belysning i marknivå och i form av gatulampor. Visar även byggnads- och vegetationsvolymerna i området.

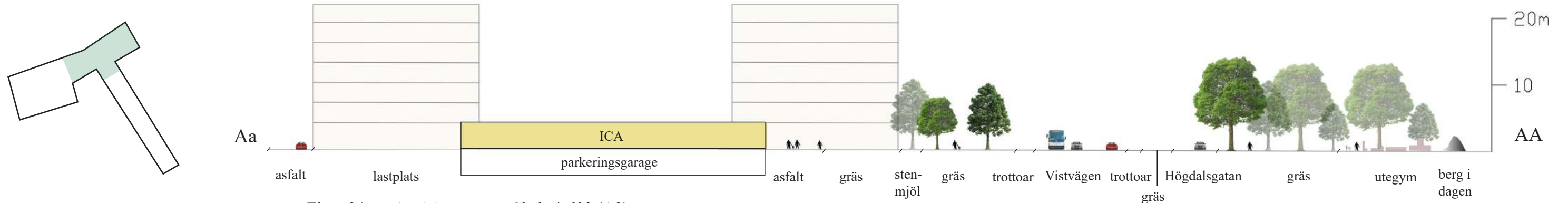
ENTRÉN OCH UTEGYMMET

Entrén till området består av en gräsmatta med uppstammade träd (figur 33,34). Här finns det befintliga lönnar som kompletteras med andra trädarter såsom katsura, glanskörsbär och silverpil för att bidra med en årstidsvariation. Igenom och runt gräsytan löper gång- och cykelvägar som tillåter trafikanterna att ta sig mellan busshållplatserna och stråket samt ICA-butiken. Den hårdgjorda delen till öst om ICA-butiken är ett lastutrymme samt in- och utfarter till parkeringsgaraget under ICA-butiken.

Utegygmet är likt entrén i gestaltningen för att visuellt kunna koppla an de två delarna. I utegymmet finns utrymme för att utöva fysisk aktivitet och sittplatser med takskydd. Denna yta är framförallt avsedd för vuxna då den är belägen mellan högtrafikerade vägar och inte är lämplig för barn. Här finns trädarter i varierande egenskaper såsom storlek och blomning eller bladfärg. Dessa träd är som katsura, fylldblommigt fågelbär och rödbladig skogslönn. Utegygmet har sina entréer i öst och norr.

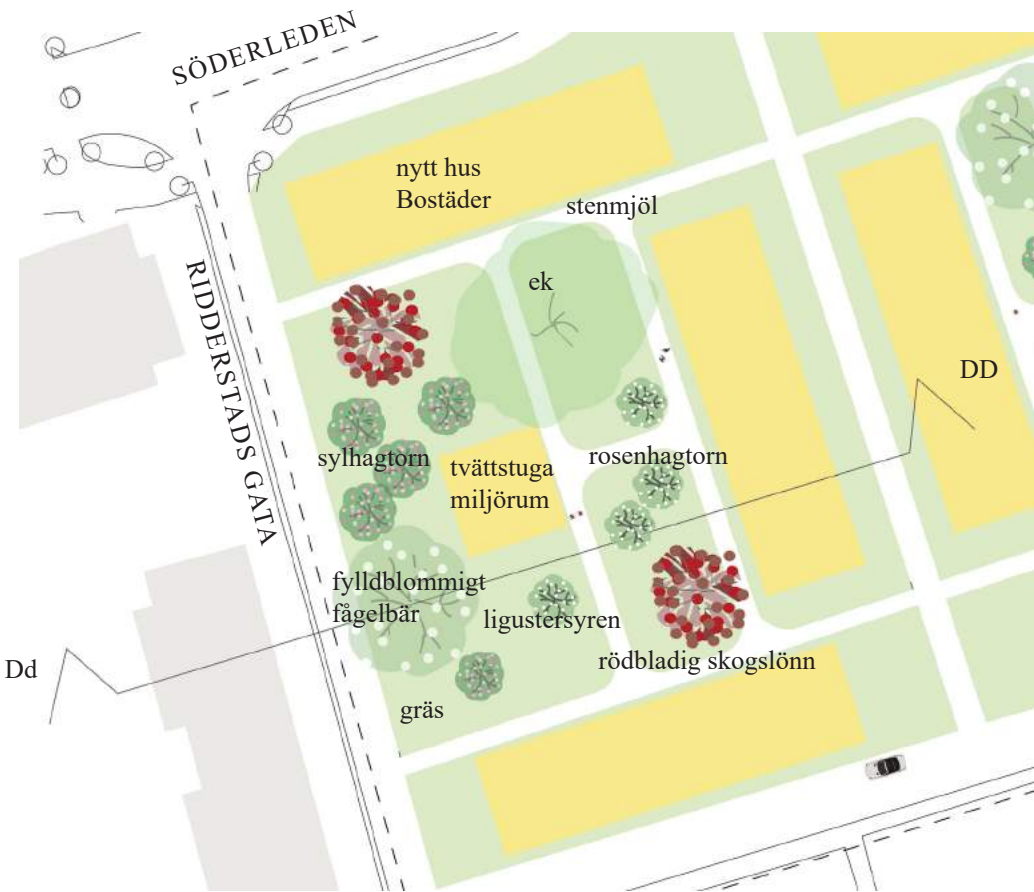
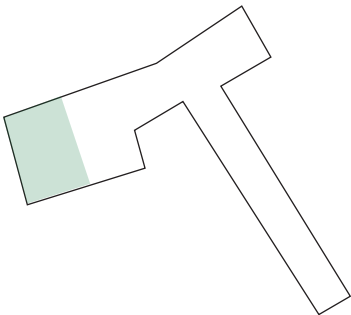
Figur 33, utsnitt A - illustrationsplan. Skala 1:800 (A3)
Visar markmaterial, vegetation och markanvändning

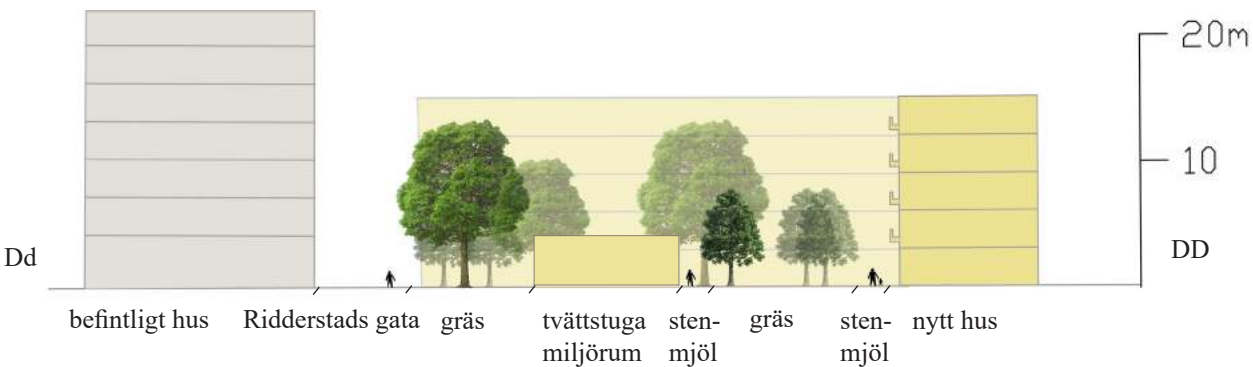
Figur 34, vy Aa-AA mot norr. Skala 1:600 (A3)
Visar byggnads- och vegetationsvolym, vägbredd, markmaterial och markanvändning

BOSTADSKVARTEREN

Byggnaderna i bostadskvarteren är max fem våningar höga och 40 meter breda för att ta hänsyn till den mänskliga skalan (figur 35,36). Funktioner som tvättstuga och miljörum är belägna i mitten på bostadsgårdarna för att synas från byggnaderna. Bostadsgårdarna är öppna mot gaturummet i öst eller väst för att öka kontakten med detta. Mot norr är bostadsgårdarna slutna då Söderleden är en högt trafikerad trafikled. Bostadsgårdarna bjuder på varierande trädarter såsom prydnadsapel, rosenhagtorn, syren och ek vilka bidrar med estetiska värden och lugn till platsen.

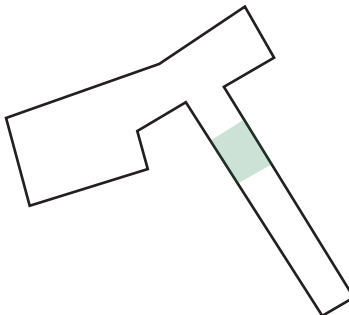
Figur 35, utsnitt D - illustrationsplan. Skala 1:800 (A3)
Visar markmaterial och vegetation samt husbredd och längd

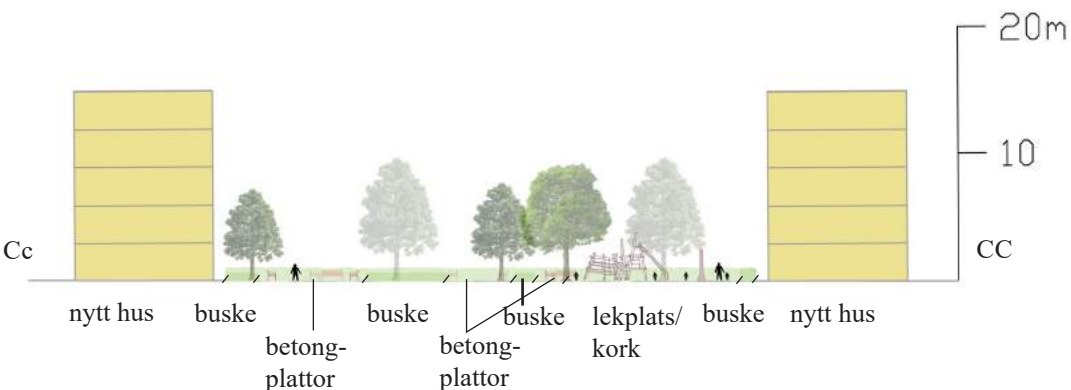
Figur 36, vy Dd-DD mot norr. Skala 1:600 (A3)
Visar byggnads- och vegetationsvolym, vägbredd, markmaterial och markanvändning.
Visar även balkongerna mot stråket

PARKEN

Parken är riklig med varierande växter som har olika egenskaper och storlekar (figur 37, 38, illustrerad i perspektivbild figur 39). Några av träderna är blommande, har en fin höstfärg eller stamfärg. Mot Vistvägen angränsas parken med en friväxande häck som är högst en meter hög. Detta är för att utgöra en fysisk barriär men behålla den visuella kontakten med gatan. I parken finns buskar och perenner som är max 60 cm höga för att inte skymma sikten. Som markmaterial används framförallt ljusa betongplattor och kork vid lekplatsen som fallskydd. Här finns det även sittplatser och sådana med takskydd för sämre väderlek.

Figur 37, utsnitt C - illustrationsplan. Skala 1:400 (A3)
Visar parkens vegetation och möbler

Figur 38, vy Cc-CC mot öst. Skala 1:600 (A3)
Visar byggnads- och vegetationsvolym, markmaterial och markanvändning

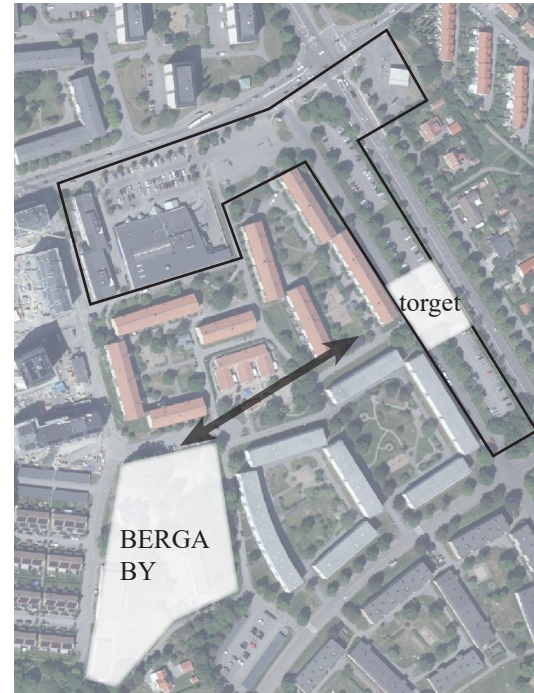

Figur 39, perspektivbild som visar norra delen av parken, från sydväst. Visar höjden på buskagen, det varierande markmaterialet samt sittmöjligheterna

TORGET

Torget är stråkets hjärta som är placerad med hänsyn till en framtida koppling till Berga by (figur 40). I torget finns nya femvåningars hus med bostäder, och handel i bottenvåningarna (figur 41-43). Här finns det uteserveringar, utomhusmarknad, foodtrucks och sittplatser under takskydd. Det finns även alternativa sittplatser som upphöjda perennnytor med en bred kant. Markmaterialet varierar mellan sågad smågatsten, betongplattor och asfalt.

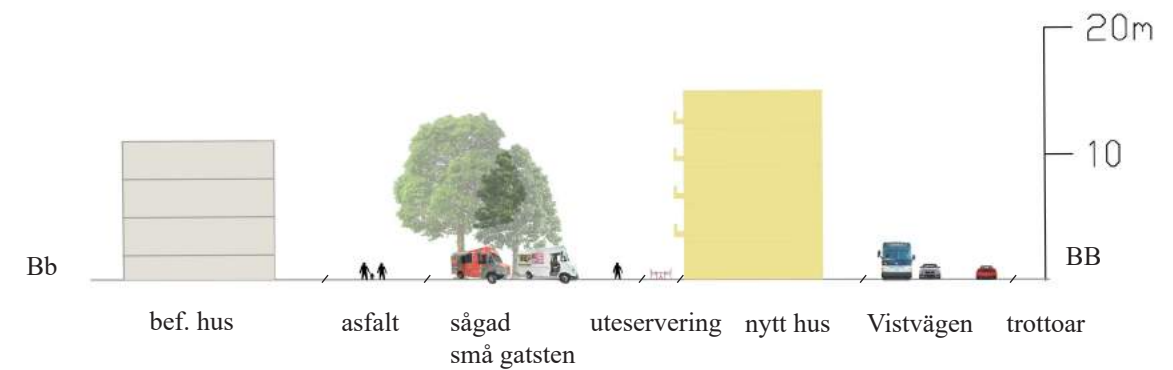
Torget är placerad med hänsyn till en framtida koppling till Berga by såsom Linköpings kommun önskar. Mellan Berga by och Torget finns idag en väg som inte är rak och vegetation i form av buskar och träd som hindrar siktlinjen. Denna vegetation kommer att behöva tas bort ifall kopplingen önskas att tydliggöras.

Figur 40, visar möjligheten till en framtida koppling mellan stråket och Berga by samt torgets placering. Ortofotot i bakgrunden är från ©Lantmäteriet

Figur 41, perspektivbild som visar torget från sydväst. Visar det varierande markmaterialet, marknaden, uteserveringen i bottenplan, sittplatser samt byggnads- och vegetationsvolymerna

Figur 42, vy Bb-BB mot norr. Skala 1:600 (A3)

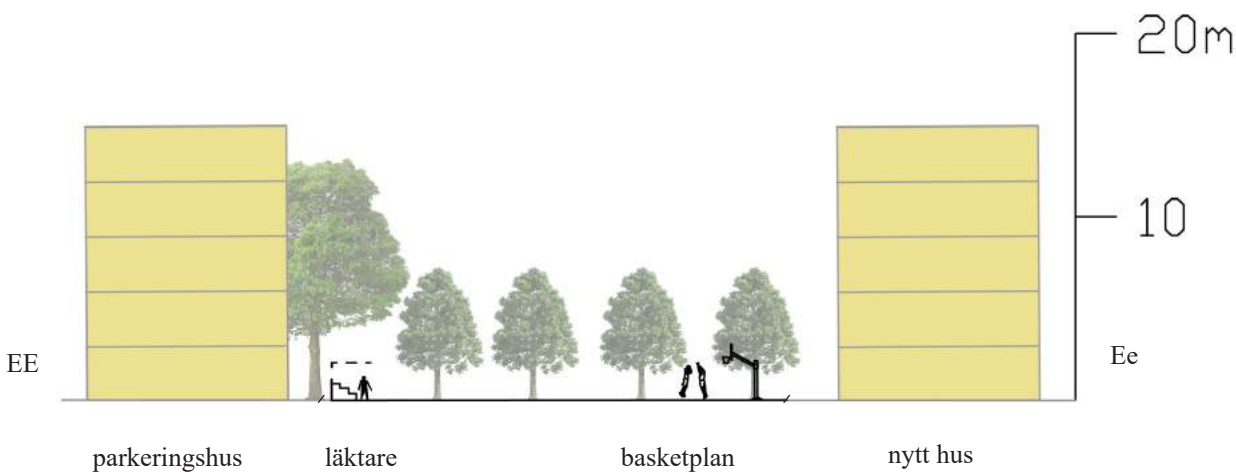
Visar byggnads- och vegetationsvolym, markmaterial och markanvändning. Visar även balkongerna mot stråket

Figur 43, utsnitt B - illustrationsplan. Skala 1:400 (A3). Visar markmaterial, vegetation och hur torget skulle kunna användas för olika funktioner

BASKETPLANEN

Denna del av området är avsedd för ungdomar där de har möjlighet att umgås och spela boll (figur 44,45). Här finns det en läktare som står delvis under takskydd som en sittyta. Det finns även varierande träd såsom glanskörsbär och rödbladig skogslönn. Intill basketplanen ligger ett parkeringshus med genomskinlig fasad för att öka översynen till och från huset. Parkeringshuset har sin infart i söder och utfart i väst.

Figur 44, vy Ee-EE mot väst. Skala 1:400 (A3)
Visar byggnads- och vegetationsvolym, markmaterial och markanvändning.

Figur 45, utsnitt E - illustrationsplan. Skala 1:400 (A3)
Visar markmaterialet, vegetationen, parkeringshuset och basketplanen

DISKUSSION

I detta kapitel diskuteras arbetes resultat, utförande och val av metoder.

RESULTATDISKUSSION

Resultatet i detta arbete är gestaltungsprinciper med fokus på en stärkt säkerhet och trygghet i det offentliga rummet. Dessa gestaltungsprinciper appliceras på Bergas stadsdelsnod för att gestalta denna. Härnäst diskuteras resultatet i arbetet.

PLANERING GENTEMOT VERKLIGHET

När idén till detta arbete kom till mig kontaktade jag kommunen och frågade om möjlighet till samarbete. Kommunen välkomnade idén och var positivt inställda. De berättade om deras plan för Berga och deras tidsram. Jag ville jobba i samarbete med kommunen för att göra mitt arbete realistiskt förankrat. Vi insåg snabbt att mitt arbete inte kan vara helt realistiskt då kommunen jobbar med alla detaljer och aspekter i ett projekt medan jag endast kan fokusera på en aspekt på grund av tidsbegränsningen. Vi kom överens om en form att samarbeta vilken är att ta in kommunens vision för platsen och arbetsområdesgräns i detta arbete (hur detta har påverkat min kreativa process kommer att diskuteras sedan). Denna första fråga som jag fick hantera kring hur realistiskt mitt arbete kan vara och hur

realistiska arbeten fungerar i verkligheten, väckte funderingar kring hur mitt arbete och resultat hade sett ut ifall jag hade tid att ta hänsyn till andra viktiga aspekter såsom miljöfrågor och barnperspektiv. Gestaltungsprinciperna, vilka kommer att diskuteras sedan, visade sig fungera väl som god praxis för landskapsarkitektur, enligt min bedömning och utifrån vad jag har lärt mig under utbildningens gång. Att fokusera på en aspekt har givit mig möjligheten att fördjupa mig i ämnet trygghet i det offentliga rummet samt dra lärdomar och kunna få ut ett genomarbetat förslag utifrån arbetets fokus. Dock är det svårt att spekulera kring hur ett tillägg av fler fokusområden inom landskapsarkitektur kan påverka resultatet och gestaltungsförslaget. Att få ihop olika pusselbitar ingår i yrkesrollen som landskapsarkitekt och jag ser fram emot att lära mig hantera helheten i ett verkligt projekt.

Gestaltungsförslaget innebär en mängd olika nya funktioner som framförallt är avsedda för Bergaborna men även de boende i närliggande stadsdelar. Det är dock svårt att förutse hur platsen kommer att fungera och om den faktiskt används av många människor. Risken för tomma lokaler och obesökta restauranger finns, vilken kan innebära en ekonomisk förlust för lokalägare samt ödsliga, icke funktionella ytor för Bergaborna. En risk som är svårhanterbar är att de nya lokalerna och bostäderna som byggs blir allt för

dyra för Berga som redan utmanas av en socioekonomisk problematik och en intern segregation. Stråket kan exempelvis till följd av detta anses endast vara till för Bergaborna med hög socioekonomisk status och att dessa med låg socioekonomisk status känner sig exkluderade. Detta innebär att vid tillämpningen av detta projekt kan den nya platsen användas i en lägre grad eller på ett annat sätt än planerat. Under utbildningen har vi fått se exempel på platser som var välplanerade och hade en god tanke bakom, såsom miljonprogramsområden, som idag står för mestadels av problemområdena i Sverige. Litteraturen (se avsnittet *Stadsplanering med hänsyn till trygghet och säkerhet*) har visat att metoder som CPTED kan minska brottsligheten i det offentliga rummet men inte gärningspersonernas avsikter och tendenser. Detta gör ämnet trygghet i det offentliga rummet mer komplext och i behov av bearbetning på olika planer som inte ingår i landskapsarkitektur eller stadsplanering. Likaså idén kring trygghet, att den är mestadels individuell och beror på personliga betingelser. Detta innebär att åtgärderna eller gestaltungsprinciperna som jag kom fram till utifrån litteraturen kanske inte lyckas att höja trygghetskänslan hos alla människogrupper. Som landskapsarkitekter har vi en viktig roll att planera utifrån etik och erfarenhet samt att ta vara på den befintliga forskningen, vilket jag försökte göra i detta arbete för att förhoppningsvis åstadkomma ett välfungerande gestaltungsförslag.

FRÅN GENERALISERING TILL KONKRETISERING

Genomgången av befintliga forskningsarbeten och böcker inom ämnet trygghet och säkerhet i det offentliga rummet var tänkt att mynna i gestaltungsprinciper som skulle kunna användas vid gestaltningen av ett område. Under arbetets gång och då jag parallellt arbetade med fallet Berga, blev fokuset på gestaltungsprinciper inom samma ämne men som snarare är passande för ett område med liknande skala och planeringsnivå, vilken är gestaltning, som i fallet Berga. Detta göra att de funna gestaltungsprinciperna behöver ses över om förutsättningarna för gestaltningen av ett annat område är annorlunda.

Gestaltungsprinciperna blev många och jag upplevde osäkerhet kring om alla dessa gestaltungsprinciper kunde följas med avseende på arbetets begränsningar. Gestaltungsprinciperna växlade mellan gestaltning i stor skala, exempelvis att planera för sammanhängande ytor och undvika ödsliga och ej funktionella sådana, och i liten skala med fokus på detaljer som regnskydd. Detta visade sig fungera väl tack vare att området är varken stor för att endast gestaltas i stora drag eller liten för att endast gestaltas med fokus på detaljer. Gestaltungsförslaget blev en kombination av olika detaljeringsgrader. En del av gestaltungsprinciperna kunde

användas tidigt i gestaltningsarbetet under programskedet i form av programpunkter. Dessa är som bebyggelsestorlek och ljussättning. Detta gjorde mig osäker på vad exakt en gestaltningsprincip är och jag förstod att jag borde ha undersökt definitionen av gestaltningsprincip jämfört med exempelvis riktlinje eller programpunkt från början.

Arbetsområdet med dess gräns som inspirerades av kommunen var utmanande, då den avlånga delen vilken är stråket är smal och den östliga delen vilken är utegymmet är belägen på andra sidan om en högtrafikerad väg. Dessa delar var svåra att koppla an på grund av den stora barriären däremellan. Att förhålla sig till gränsdragningen som kommunen hade bestämt begränsade friheten i detta arbete i att exempelvis välja att jobba endast med stråket med fokus på detaljer såsom en djupare växtgestaltning eller att jobba med ett större område, inkludera de närliggande fastigheterna och endast gestalta i stora drag. Slutligen tog jag beslutet att förhålla mig till det riktiga projektet då detta är sista steget i utbildningen och jag ville jobba realistiskt förankrat.

METODDISKUSSION

I det kommande avsnittet diskuteras litteraturen som är basen för gestaltningsprinciperna, utförandet av fallstudien och utförandet av gestaltningen.

LITTERATURDISKUSSION

Vid sökandet av relevant litteratur fann jag många källor som upprepade och bekräftade samma metod som CPTED och koncept som ”ögon på gatan” för att åstadkomma en säker och trygg utemiljö (se avsnittet *Litteratur som bas för gestaltningsprinciperna* under kapitlet *Metod* för en beskrivning av mina kriterier som hjälpte att välja källorna, bland de många funna sökningsresultaten). Detta gjorde att jag blev mer säker på mitt resultat och gestaltningsprinciper. Den mest populära metoden för att minska situationell brottslighet enligt Cozens et al. (2015) är CPTED. Metoden är omtalad och nämns i alla de funna vetenskapliga artiklarna som hittades vid sökningen av lämplig litteratur, såsom i Chiodis (2016), Lees (2021) och Daveys et al. (2016) artiklar. Dessa artiklar upprepade samma typ av information kring CPTED men uppgav olika detaljer i metoden och dess appliceringar. Artiklarna som förklarade metoden tydligast enligt min bedömning var dessa skrivna av Cozens et al. (2005) och Montoya et al. (2016), då dessa presenterade metoden uppdelat i sex principer vilket var lättare att förstå och analysera. CPTED fungerade väl som bas

för gestaltningsprinciperna till en stor del. Dock har den varit en aning förvirrande då den innehåller delar som skulle kunna falla under olika planeringskategorier. Principen Aktivisering av platsen handlar exempelvis om markanvändning och att planera för olika aktiviteter (Cozens et al. 2016), vilket fungerar för detta arbetes planeringsnivå. Andra delen av principen Uppfattning och Förvaltning, vilken är förvaltning, handlar om att hålla en hög skötselnivå såsom att sanera eventuellt klotter eller hålla gräset kort klippt (ibid.). Även om förvaltning i allmänhet är en aspekt som borde tas hänsyn till under hela arbetet med ett projekt, är förvaltning såsom den beskrivs i CPTED snarare en åtgärd som bestäms i efterhand efter att projektet är färdigställt. Överlag kunde CPTED ha varit mer fokuserad på en planeringsnivå eller uppdelad efter planeringsnivå för att underlätta för användaren. I efterhand och efter att ha fokuserat på CPTED inser jag att jag borde ha sökt på litteratur som aktivt argumenterar emot CPTED för att kunna förstå nackdelarna med denna metod. Vad jag noterade och vad Chiodi (2016) bekräftade är att konceptet kring grindsamhällen där bostadsgårdarna är låsta för att begränsa tillgången för främlingar, är något exkluderande och som jag valde att inte ta med i gestaltningsprinciperna. Förövrigt har CPTED fungerat väl som grund för arbetet med gestaltningsprinciperna då den hjälpte mig att förstå hur det offentliga rummet kan gestaltas för en ökad säkerhet och trygghet.

Handboken *BoTryggt2030* innehar den egenskapen som saknades hos CPTED vilken är indelning efter planeringsnivå. Detta gjorde den användarvänlig för detta arbete men även antagligen för planeringen av andra platser och i andra nivåer. Bokens illustrationer och färgkodningen tillhörande varje planeringsnivå hjälpte mig att snabbt läsa av och förstå informationen. Handboken hänvisar inte till specifika källor och jag har haft en fundering om handboken bygger på CPTED och dess huvudprinciper eller ej. Då både artiklarna om CPTED och *BoTryggt2030* betonade vikten av samma aspekter, även om i delvis olika detaljer, såsom att ha attraktiva utemiljöer för att öka den sociala övervakningen.

De tidigare nämnda källorna beskrev inte hur en åstadkommer en attraktiv utemiljö som dessa förespråkade för en trygg och säker plats. Därav var det viktigt att läsa och sammanfatta Jan Gehls rekommendationer för en attraktiv plats i *Cities for People*. Boken var tydlig och uppgav information kring planeringen av utemiljön i en hög detaljeringsgrad. Bokens checklista var även användbar och agerade som en checklista för arbetet med gestaltningen.

FALLSTUDIE OCH GESTALTNING

När jag arbetade med litteraturen och gestaltungsprinciperna reflekterade jag över vad som skulle kunna vara passande för fallet och området såsom jag tidigare har förklarat. Sedan vid arbetet med gestaltningen följde jag de funna gestaltungsprinciperna fullt ut utan att ändra något enligt vad jag i mitt tycke anser kan vara bättre att göra. Detta beror på att jag strikt ville hålla mig till den vetenskapliga basen som jag arbetade fram med hjälp av litteraturen. Fokuset på trygghet och säkerhet och gestaltungsprinciperna begränsande min kreativa process. Exempel på detta är att jag valde byggnadsformerna och byggnadsplaceringen såsom jag gjorde för att bevara siktlinjer och inte ha gömda platser som inte syns från olika håll (enligt litteraturens rekommendationer, till exempel Gehl 2010; Uittenbogaard 2020) som till exempel stråket eller Vistvägen. Detta gjorde att gestaltningen blev enkelformig och saknar spänning som kunde ha uppnåtts genom att skapa fler rumsligheter och intressanta former med hjälp av byggnadsformerna. Ett annat exempel är vegetationstyperna och höjderna som kan anses vara ointressanta. Litteraturen förespråkar vegetation som inte skymmer sikten som till exempel höga, uppstammade träd eller låga buskar (Gehl 2010; Uittenbogaard 2020). Att inte kunna använda vegetation i mellanskiktet mellan dessa två höjder gör att färre rumsligheter i det stora öppna rummet skapas vilket leder till mindre chans att överraskas av nya

upplevelser i det osynliga rummet bakom exempelvis de mellanhöga buskarna. Under landskapsarkitektutbildningen har jag lärt mig att arbeta med vegetation i olika skikt för att skapa rum och spänning vilket jag inte kunde göra i detta fall. Slutligen kunde ett friare förhållningssätt till litteraturen och gestaltungsprinciperna ha lett till ett mer kreativt arbete och gestaltungsförslag med större spelrum för att testa fler sidor av platsens och min potential i skapandet. Det friare arbetet kunde även ha lett till insikter inom ämnet trygghet och säkerhet i det offentliga rummet som litteraturen inte tar upp eller noterar.

De olika metoderna som användes för att undersöka fallet Berga och gestalta dess stadsdelsnod gav en helhetsbild som är tillräcklig och detaljrik enligt min bedömning. Dock undrar jag om jag borde även ha intervjuat ICA-fastigheter med avseende på att de äger dagens centrumområde. Den intervjun kunde ha givit mig fler insikter på området eller bidragit till min begränsning och gjort arbetet svårare för mig. Antagligen har ICA-fastigheter snarare fokus på den ekonomiska vinsten med tanke på att de önskade sig bostadshus i 13 våningar. Detta är jämfört med kommunen och polisen som gärna såg till att allting fungerade i en helhet och eftersträvade en ökad trygghet och säkerhet. Det är svårt att spekulera kring vad en intervju med ICA-fastigheter hade lett till.

Intervjuerna med kommunen och polisen var både givande och begränsande. Min vilja att arbeta realistiskt förankrat gjorde att jag följde kommunens och polisen

vision till den högsta möjliga graden inom detta arbete. I efterhand inser jag att dessa intervjuer gav en ensidig bild av läget och att jag kunde ha fått fler insikter kring vad de boende önskar och tycker är viktigt om jag hade haft intervjuer med exempelvis lokala föreningar och aktörer. Jag skulle dra ner på bearbetningen av kommunens vision och göra intervjuer med lokala föreningar och aktörer om jag hade fått göra om arbetet för att få en mer dynamisk gestaltning som inkluderar fler åsikter. Hade jag inte valt att hålla mig till kommunens arbetsområdesgräns som tidigare förklarat, hade jag arbetat med ett större område för att få en större helhet. Dock valde jag denna gräns för att jag valde att jobba realistiskt förankrat och för att inte behöva riva ner befintliga bostadshus- och kvarter.

När analysen och inventeringen för området utfördes, baserades dessa på de genomförda platsbesöken. Platsbesöken var dock endast två och möjligtvis kunde ha lett till en ökad platskännedom om dessa platsbesök var fler. På platsbesöken upplevde jag personligen ingen otrygghet vilket var förvirrande med tanke på den information som jag hade fått ta del av på förhand om Berga. Jag utgick dock i arbetet från trygghetsmätningen som polisen utförde och brottsstatistiken, vilka visar tydligt att kriminaliteten i Berga är hög och att Bergaborna upplever en utbredd otrygghet.

Jag använde inte mig av en specifik analysmetod såsom SWOT (styrkor, svagheter, möjligheter och hot), Lynch eller ILKA (Integrerad landskapskaraktärsanalys), vilket kan anses

vara en brist i metodiken. Jag antecknade snarare ner vad jag upplevde på platsen och utgick från min erfarenhet kring att göra platsanalyser. Jag hade kunnat utföra egna enkäter för att få direkt information från Bergaborna kring läget idag och vad de skulle tycka angående ett stort angrepp i området. Fler platsbesök, konkreta analysmetoder eller egna enkäter hade dock krävt mer tid än vad arbetets tidsram tillåter. En kritik som kan riktas mot detta arbete är att det används många olika metoder. Arbetet består dock av olika delar såsom genomgång av lämplig litteratur, fallstudie och gestaltning, vilka behövde undersökas med hjälp av olika metoder.

VIDARE ARBETE

För att kunna fortsätta vidare krävs inledningsvis att arbetet blir komplett genom att få in andra grundstenar inom landskapsarkitektur såsom tillgänglighet och barnperspektiv. Vidare kan arbetet med växtgestaltningen fördjupas genom att artbestämma buskar, perenner, och lökar samt arbeta med ståndort. Därefter är det intressant att göra analyser som visar hur gestaltungsförslaget kan påverka omgivningen, Bergaborna och miljön med exempelvis ljus- och bullerföroreningar. Arbetet med de närliggande fastigheternas utemiljö kan därefter undersökas och kopplingen till Berga by förstärkas, såsom kommunen önskade för framtiden.

REFERENSER

TRYCKTA KÄLLOR

Ceccato, V., Vasquez, L., Langefors, L., Canabarro, A. & Petersson, R. (2019) *En trygg stadsmiljö: Teori och praktik för brottsförebyggande & trygghetsskapande åtgärder*. Stockholm: Institutionen för samhällsplanering och miljö, Kungliga Tekniska Högskolan. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1358155/FULLTEXT01.pdf>

Chiodi, S.I. (2016). Crime prevention through urban design and planning in the smart city era. *Journal of Place Management and Development*. 9(2), 137-152. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JPMD-09-2015-0037/full/html?skipTracking=true>

Cozens, P. & Love, T. (2015). A Review and Current Status of Crime Prevention through Environmental Design (CPTED). *Journal of planning literature*. 30 (4), 393–412. <https://doi.org/10.1177/0885412215595440>

Cozens, P.M., Saville, G. & Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography. *Property Management*. 23 (5), 328–356. <https://doi.org/10.1108/02637470510631483>

Davey, C.L. & Wootton, A.B. (2016). Integrating crime prevention into urban design and planning: From European procedures to local delivery methods. *Journal of Place Management and Development*. 9 (2), 153-165. <https://doi.org/10.1108/JPMD-09-2015-0043>

FN (2015). *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development*. <https://docs.google.com/gview?url=http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf&embedded=true> [2022-02-18]

Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington D.C: Island press.

Lai, S.-K. (2019). Planning for city safety. *Journal of urban management*. 8 (2), 179–181. <https://doi.org/10.1016/j.jum.2019.07.00119>

Lee, S. (2021). The safety of public space: urban design guidelines for neighborhood park planning. *Journal of urbanism*. 1–19. <https://doi.org/10.1080/17549175.2021.1887323>

Lindgren, T. & Nilsen, M.R. (2012). Safety in residential areas. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*. 103 (2), 196–208. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2011.00679.x>

Linköpings kommun (2021a). *Tjänsteskrivelse - Planbesked i Berga för fastighet Laken 3 m.fl.* <https://sammantraden.linkoping.se/api/v2.0/meetings/82320/download/items/101493> [2022-02-01]

Linköpings kommun (2021b). *Utvecklingsplan för Linköpings ytterstad. Bilaga 3: Planerings-och kunskapsunderlag*. <https://docplayer.se/210151804-Bilaga-3-planerings-och-kunskapsunderlag.html> [2022-02-01]

Linköpings kommun (2021c). *Utvecklingsplan för Linköpings ytterstad – Utställningshandling April 2021*.

Linköpings kommun (2022). *Åtgärdsplan mot segregation*. <https://sammantraden.linkoping.se/welcome-sv/namnder-styrelser/kommunstyrelsen/kommunstyrelsen-201215/agenda/bilaga-1-atgardsplan-mot-segregationpdf?downloadMode=open> [2022-02-01]

Löfgren Ek, A. (2018). *Berga Slott - antikvarisk utredning*. (Rapport 2018:219). Linköping: Östergötlands museum. <https://sammantraden.linkoping.se/welcome-sv/namnder-styrelser/kultur-och-fritidsnamnden/kultur-och-fritidsnamndens-sammantrade/agenda/bilaga-1-antikvarisk-utredning-berga-slott-pdf-1?downloadMode=open>

Monchuk, L., Pease, K. & Armitage, R. (2018). Is It Just a Guessing Game? The Application of Crime Prevention through Environmental Design (CPTED) to Predict Burglary. *Planning, practice & research*. 33 (4), 426–440. <https://doi.org/10.1080/02697459.2018.1510276>

Montoya, L., Junger, M. & Ongena, Y. (2016). The Relation Between Residential Property and its Surroundings and Day- and Night-Time Residential Burglary. *Environment and behavior*. 48 (4), 515–549. <https://doi.org/10.1177/0013916514551047>

Söderström, M. & Ahlin, S. (2018). *Utvecklingen i socialt utsatta områden i urban miljö 2006–2017*. (Rapport 2018:09). Stockholm: Brottsförebyggande rådet. https://bra.se/download/18.7f57ba351641b9cdc3d3859/1530102465497/2018_9_Utvecklingen_i_socialt_utsatta_omraden_i_urban_miljo_2006%E2%80%932017.pdf

Uittenbogaard, A.C. (2020). *BoTryggt2030: handboken för planering av säkra och trygga livsmiljöer*. Århus: LaserTryck.

OTRYCKTA KÄLLOR

Boverket (2019). *Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/metoder/fysiska-atgarder/cpted/> [2022-03-03]

Boverket (2022). *Trygghet - ett mångtydigt begrepp*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/trygghet-och-brott/trygghetsbegreppet/> [2022-02-11]

BRÅ (2022). *Situationell prevention*. <https://bra.se/forebygga-brott/forebyggande-utifran-amne/situationell-prevention.html> [2022-02-03]

Lindgren, M. (u.å.). *Bakgrund*. Stiftelsen Tryggare Sverige <https://tryggaresverige.org/tsv2016/om-oss1> [2022-02-21]

Linköpings kommun (2020a). *Områdesbeskrivningar* <https://www.linkoping.se/datavisualisering/?sheet=5fc50cca333239554c1fb4db&> [2022-02-03]

Linköpings kommun (2020b). *Statistikdatabas* http://statistik.linkoping.se/PXWeb/pxweb/sv/Delomraden/Delomraden___Befolkning/utl07.px/table/tableViewLayout1/ [2022-02-03]

Polisen (u.å.). *Utsatta områden - polisens arbete*. <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/utsatta-omraden/> [2022-02-06]

Sandbacka, S. (2016). *Ryd och Berga inte längre utsatta områden i nationell rapport*. <https://www.mynewsdesk.com/se/linkoping/pressreleases/ryd-och-berga-inte-laengre-utsatta-omraaden-i-nationell-rapport-1313230> [2022-02-11]

Statistikmyndigheten SCB (u.å.). *Socioekonomisk indelning (SEI)* <https://www.scb.se/dokumentation/klassifikationer-och-standarder/socioekonomisk-indelning-sei/> [2022-02-11]

Stiftelsen Tryggare Sverige (u.å.). *BoTryggt2030* <https://botryggt.se/> [2022-02-21]

OPUBLICERAT

Polismyndigheten (2020). *Trygghetsmätning LPO Linköping*.

Stiftelsen Tryggare Sverige (2021). *Trygghetsanalys Berga centrum*.